

UNIVERZITA PALACKÉHO OLOMOUC

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

TOMÁŠ BALUŠÍK

V. ročník – prezenční studium

Obor: Pedagogika – sociální práce

**DĚTSKÝ DOMOV A ŠKOLNÍ JÍDELNA OLOMOUC
VE SROVNÁNÍ S KLOKÁNKEM KROMĚŘÍŽ
V SYSTÉMU NÁHRADNÍ VÝCHOVY ČESKÉ REPUBLIKY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 20.6. 2010

.....

vlastnoruční podpis

Velmi rád bych poděkoval PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D. za poskytnuté cenné rady a odborné vedení diplomové práce.

Dále chci poděkovat doc. PhDr. Jitce Skopalová, Ph.D. za uskutečněné konzultace a věcné připomínky k diplomové práci.

Obsah

<i>Úvod</i>	6
1 Vývoj systému péče o dítě	8
1.1 Starověk.....	8
1.2 Středověk a období reformace.....	9
1.3 Devatenácté století	9
1.4 Dvacáté století	11
1.5 Období po r. 1989.....	13
2 Uspořádání náhradní výchovy v České republice	15
2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.....	15
2.2 Ministerstvo zdravotnictví ČR	20
2.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR	21
2.4 Ministerstvo spravedlnosti ČR.....	24
2.5 Ministerstvo vnitra ČR	26
3 Dilemata náhradní výchovy	28
4 Psychický deprivace a subdeprivace	35
4.1 Typologie sledovaných dětí	37
4.2 Sledované děti v dospělosti	38
4.3 Mužsko-ženská diferenciacce	40
5 Dětský domov a Školní jídelna Olomouc	43
5.1 Základní informace	43
5.2 Zaměstnanci	44
5.3 Děti a programová náplň	45

5.4	Příprava na samostatný život.....	47
5.5	Hospodaření, zlepšení podmínek života dětí.....	48
6	Klokánek Kroměříž	49
6.1	Základní informace	49
6.2	Zaměstnanci	51
6.3	Děti a programová náplň.....	52
6.4	Hospodaření, zlepšení podmínek života dětí.....	53
7	Diskutované oblasti	55
7.1	Počet dětí a jejich setrvání v zařízení	55
7.2	Financování a systém kontrol.....	59
7.3	Sporná místa	62
7.4	Vize budoucnosti.....	65
8	Srovnání zařízení	67
8.1	Historický podtext.....	67
8.2	Výchozí pozice	67
8.3	Financování	68
8.4	Hmotná péče.....	69
8.5	Nehmotná péče.....	69
	<i>Závěr</i>	71
	<i>Seznam použité literatury a zdrojů</i>	73

Úvod

Tematický obsah diplomové práce je zaměřen především do oblasti náhradní výchovy v České republice. Jak vyplývá z názvu, zvýšená pozornost je přitom věnována dětským domovům v ČR a Klokánkům, jež jsou v diplomové práci postaveny vedle sebe, a za podpory rozšiřujících informací představeny tak, aby mohly být po přečtení čtenářem srovnávány. Tato zařízení jsou v systému náhradní výchovy ČR vedena jakožto volitelné možnosti, které náš právní systém nabízí při řešení umístění dětí z rodin, kde se o ně rodiče nemohou, nechtějí a nebo nejsou schopni postarat. Při řešení takto vzniklé situace se nabízí umístění dítěte do zařízení ústavního typu, na straně jedné, nebo do zařízení rodinného typu, na straně druhé. I přes to, že tato označení mohou být zavádějící, uvádím je kvůli jejich všeobecné rozšířenosti. Bližší zaměření a konkrétní informace se týkají *Dětského domova se Školní jídelnou Olomouc a Klokánka Kroměříž*, jakožto reprezentantů jednotlivých typů zařízení. Klokánek občanského sdružení Fond ohrožených dětí byl vybrán proto, neboť v současné době nabízí rozsáhlou koncepci alternativní péče rodinného typu na nestátní úrovni a takřka s celorepublikovou působností. Jedná se o projekt dobře finančně zabezpečený a stále expandující.

Volba tématu vychází do značné míry z oblasti mého zájmu o děti sociálně ohrožené, s nimiž poslední roky trávím část prázdnin na letních táborech. Dalším podnětem byla skutečnost, že v uplynulých letech byl, a stále je, systém náhradní péče o dítě často diskutován. Občanská sdružení se snaží poukazovat na možné problémy současného stavu a nastartovat komplexní změny v této sociální oblasti.

Cílem této práce je vytvořit čtenáři povědomí o systému náhradní výchovy v České republice a to zejména na úrovni dětských domovů a Klokánek, nabídnout nejen oficiální informace, ale také debatovaná související témata, a to proto, aby se v dané problematice čtenář lépe orientoval a dokázal si podle vlastních kritérií tato zařízení vzájemně srovnat. Cílem této práce není stanovit, zda-li je některá z uvedených variant pro dítě lepší nebo horší, to mi nenáleží soudit.

Samotná diplomová práce je členěna do osmi kapitol, kde každá kapitola má v práci své místo a není vybrána nahodile. Některé z kapitol přináší spíše informativní poznatky, jiné vycházejí z odborného bádání, a další tematicky dokreslují a dávají do souvislostí někdy opomíjené informace. První kapitola přibližuje vývoj péče o dítě, nastiňuje možné vlivy z minulosti na současné uspořádání systému. Druhá kapitola vymezuje současné uspořádání náhradní výchovy jako celku, do něhož obě výše uvedené alternativy náleží, a uvádí působnost jednotlivých ministerstev v této oblasti. Ve třetí kapitole jsou uvedeny oblasti k zamyšlení, které často doprovázejí náhradní výchovu pohledem laické i odborné veřejnosti. Čtvrtá kapitola je zaměřena na význam psychické deprivace, související s náhradní výchovou dítěte, jakožto možným závažným problémem ústavní výchovy. Pátá a šestá kapitola je věnována konkrétním zařízením, reprezentujícím dané alternativy. Nejedná se v tomto případě o zařízení ve smyslu reprezentativního vzorku. Mojí snahou bylo zjistit konkrétní informace o zařízeních v místním dosahu a neopírat se pouze o obecná tvrzení. Předposlední, sedmá kapitola, volně navazuje na kapitoly předchozí a je věnována dalšímu rozboru vybraných problematických oblastí náhradní výchovy. V osmé kapitole nalezneme přímé srovnání vybraných oblastí, které mi osobně přišly za podstatné, nepřímá srovnání poté vystupují přímo v textu, i když na ně není konkrétně upozorněno. Diplomová práce končí závěrečným shrnutím.

Věřím, že zpracováním tohoto tématu přispějí k objasnění některých zažitých názorů ohledně náhradní výchovy, které ve společnosti vznikají především v důsledku nedostatečné osvěty, vlivů zastaralého smýšlení a nezřídka také díky subjektivním výrokům jednotlivců.

1 Vývoj systému péče o dítě

Na péči o dítě bylo v minulosti nahlíženo v různých rovinách. Jistou představu o tom, jak se společnost stavěla k této sociální oblasti, zachycuje následující kapitola, která se věnuje obdobím od starověku až po současnost. Abychom lépe porozuměli současným dětským domovům a potažmo i Klokánkům, měli bychom se nejprve seznámit s vývojem péče o dítě.

1.1 Starověk

Ve starověkém Řecku nebylo ničím neobvyklým, pokud se nechtěné nebo pro rodinu nadbytečné děti odložily, případně nechali zemřít v důsledku nedostatku potravy a péče. K této příležitosti se vyráběly i speciální keramické nádoby, do kterých bylo dítě vloženo a ponecháno na pospas osudu. Pokud mělo dítě štěstí, ujala se ho žena, která sama děti mít nemohla a přijala jej za vlastní. V tomto období totiž bylo povinností občana vůči obci mít děti. Častěji se ovšem stávalo, že takto nalezené dítě bylo přijato pro výchovu nového otroka. Až později, v rámci Solonových reforem, získaly jistá práva a povinnosti i nižší třídy občanů, kdy bylo ze zákona přikázáno rodičům pečovat o své děti a zároveň nastala také obráceně dětem povinnost živit své staré rodiče.¹

Řím tohoto období pečoval o děti chudých rodičů a sirotky zejména skrze dobrovolnickou činnost jednotlivců. Stát se v oblasti péče o dítě začal angažovat za vlády císařů Nervy a Traiana, kdy vzniká *alimentační fond*, jehož účelem bylo zúročenou půjčkou pomoci majitelům drobných usedlostí a následně ze získaných úroků pomoci nezaopatřeným dětem. Ovšem mělo to i svůj háček, přednostně byli vybíráni chlapci, neboť skýtali potenciál budoucích vojáků.²

¹ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2005. s. 85.

² Tamtéž. s. 87.

1.2 Středověk a období reformace

Z historického hlediska bychom mohli považovat středověk za počátek organizované péče o dítě mimo jeho vlastní rodinu, o čemž svědčí založení útulku pro opuštěné děti v Cařihradu ve 4. století. Později v Evropě vznikají první nalezince a ve 12. století Papež Inocenc III. zřizuje tzv. *torno*, jež nápadně připomíná dnešní *babybox*. Jednalo se o otáčející se schránku ve zdi kláštera, kam mohlo být vloženo dítě, které by v jiném případě čekal nepříznivý vývoj či smrt. Během středověku byly při kláštorech zřizovány také dobročinné ústavy, které vedle opuštěných dětí přijímaly i nemocné a staré lidi. K určitému osamostatnění péče o dítě dochází hlavně v období po reformaci, kdy vznikají sirotčince a dětské ústavy.³

V období 16. století můžeme zaznamenat posun v péči o sirotky a opuštěné děti, která byla zajišťována jednak nově zřizovanými ústavami a také umístěním dětí do rodin. Péče o opuštěné děti náležela především obcím a vyšší orgány státní správy přispívaly na provoz sociálních zařízení pouze v malé míře. Významná část péče připadala na soukromou dobročinnost. Mezi první zakladatele ústavů patří Holandsko, dále Německo, Anglie a Belgie, která si pro svůj vysoký počet ústavů vysloužila označení *vlast sirotčinců*.⁴

1.3 Devatenácté století

Na sklonku 18. století, za vlády Marie Terezie, byl významným sociálním problémem vysoký počet zanedbaných dětí, dnes bychom řekli *děti ulice*. Kapacita stávajících ústavů byla nedostatečná a tak těmto dětem chudinské péče poskytovala ošacení a rodičům bylo nařízeno posílat děti do tkalcovských škol pod pohružkou ztráty podpory.⁵

³ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 19.

⁴ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 1999. s. 27 – 28.

⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2005. s. 114.

Ve stejném období začínají poukazovat někteří doboví myslitelé, především humanisté, na nepřirozený vývoj dítěte v ústavním prostředí a zdůrazňovali význam výchovy v rodině. Mezi teoretiky, kteří převedli své myšlenky v praxi, patřil Jan Jindřich Pestalozzi, jež se snažil spojit výchovnou péči spolu s drobnou pracovní činností. Tento model ústavu se stal inspirací péče o opuštěnou a zanedbanou mládež pro jeho následovníky a své zastánce má i v dnešní době.

Oproti zbývajícím Evropě jsme v tomto druhu péče do počátku 19. století mírně zaostávali, ale nechyběla snaha toto zpoždění dohnat. Značný vliv na myšlení společnosti mají důsledky francouzské revoluce, klade se požadavek na celkové řešení sociálních problémů, tedy i na péči o mládež. Z legislativního hlediska můžeme sledovat změny v *občanském zákoníku* z roku 1811, který obsahuje ustanovení o odpovědnosti rodičů za výchovu a výživu dětí a definuje též postih při neplnění rodičovských povinností. Mohli bychom říci, že se jednalo o určitý druh prevence.⁶

Roku 1863 vstupuje v platnost *domovské právo*, tedy pevně stanovená příslušnost občana k jeho rodné obci. Na základě tohoto práva vzniká roku 1868 obci povinnost postarat se o své občany, kteří se ocitli v nouzi, což zahrnovalo také péči a výchovu jejich dětí.⁷

Od poloviny 19. století do poloviny 20. století byla vydána řada norem, zákonů, vyhlášek a výnosů ministerstva školství na ochranu dětí a mládeže. Z jejich obsahu můžeme vysledovat, jaký byl názor veřejnosti o příčinách sociální a mravní narušenosti dětí a mládeže.

Jednalo se např. o:

- „právní ochranu mladistvých soudy, správními úřady a trestními soudy,
- úpravu zaměstnávání dětí v továrnách, zákon o práci dětí, o mezinárodní dohodu o nejnižším věku dětí pro připuštění k pracem průmyslovým,
- zákonem o domovském právu byla řešena otázka úhrady nákladů za chovance ústavů domovskými obcemi,

⁶ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 20.

⁷ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2005. s. 115.

- zákon o donucovacích pracovných a polepšovniach,
- výnosy ministerstva školství o spolupůsobení školy a školního úřadu při zakročování proti mravní zpuštělosti a sociální ohroženosti mládeže,
- svěřování mravně narušených odborným úřadům,
- ohrožování dětí vystěhovalectvím, zákaz podávání alkoholických nápojů mladistvým, zákaz kouření školní mládeže apod.⁸

1.4 Dvacáté století

Teprve počátkem 20. století byla náhodná a roztržitá péče o potřebné děti, do té doby realizovaná převážně církví, postupně přeměrována na organizovanou, a to na principech individualizace a prevence. Roku 1902 dochází ke zřízení *Zemského sirotčího fondu*, který poskytoval příspěvek na výchovu a výživu osiřelých, opuštěných a zanedbaných dětí do 18 let věku. Výkonnými orgány veřejné péče byli obecní úředníci, většího významu ovšem nabývají nestátní okresní komise pro péči o mládež, které vznikají po roce 1904.⁹

Orgány péče o mládež vykonávaly dozor nad dětmi v cizí péči a sociálně-právní péči o mladistvé provinilce. Potřebným dětem byla poskytnuta péče v okresních dětských domovech, které byly většinou malé a měly rodinný charakter. Dorostu byly k dispozici poradny pro volbu povolání.¹⁰

Zejména v důsledku válečných konfliktů přibývá v první polovině 20. století dětí, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat ve vlastní rodině nebo o ni přišly úplně. Pro tyto děti existovala možnost adopce, pěstounské péče, systém dětských domovů a nápravně-výchovných ústavů. Obrat v organizaci a pojetí péče o děti nastává po druhé světové válce. Dobrovolné spolky péče o mládež byly zrušeny a jejich úkoly převzaly v roce 1949 okresní národní výbory. Jsou zřizovány komise péče o mládež,

⁸ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 21 – 22.

⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2005. s. 117.

¹⁰ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 23.

jako oddělení práce a sociální péče. Celý systém je centralizován a řízen státními institucemi.

V roce 1952 dochází ke zrušení pěstounské péče a nárůstu dětí, které jsou nuceny přejít do péče dětských domovů. Do tohoto roku u nás existovaly čtyři typy pěstounské péče.¹¹

Jednalo se o:

- 1) „*Nalezeneckou pěstounskou péčí*, navazující na pobyt dětí v nalezinci. Děti byly svěřovány do pěstounské péče cizím lidem za úplatu.
- 2) *Příležitostnou pěstounskou péčí*, vytvářenou, řízenou a kontrolovanou okresními spolky péče o mládež.
- 3) *Rodinnou kolonii*, kde pěstounské rodiny byly v jedné obci, vykazující dobré sociální, zdravotní a ekonomické podmínky.
- 4) *Svěřování dětí* na vychování podle soukromé dohody s rodiči, bez nutnosti soudního řízení.“¹²

Vývoj dětských domovů byl v následujících letech ovlivněn ideologickým smýšlením, kde socialismus nepřipouštěl existenci jakýchkoliv problémů, tedy ani sociálních. Trendem se stává kolektivní výchova v nového silného socialistického člověka, odpoutaného od sobeckého rodinného zázemí. Začínají se budovat velkokapacitní zařízení s velkými společnými ložnicemi a hernami, program je předem plánován v socialistickém duchu. Nežádoucím efektem takového přístupu mohl být vznik psychické deprivace u dětí. Zařízení se dělila podle věku dítěte na kojenecké ústavy (do 1 roku), batolecí dětské domovy (1 – 3 let), předškolní dětské domovy (3 – 6 let), školní domovy (6 – 14 let) a domovy se zvýšenou péčí pro děti s delikventním chováním.¹³

¹¹ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 23.

¹² Tamtéž. s. 24.

¹³ Tamtéž.

V 60. letech 20. století se začíná více hovořit o možném dopadu tohoto systému na psychický vývoj dítěte. Vyústěním debaty, podložené výzkumnou činností, se stalo vydání nového zákona *o rodině* z roku 1964. Rodina je opět postavena na první místo v životě dítěte a upřednostněna jako základní instituce v jeho vývoji a výchově. Roku 1969 se na našem území otevírá první *SOS vesnička*, jakožto další z forem náhradní rodinné péče, a roku 1973 se dočkala znovuzavedení také pěstounské péče.¹⁴

Sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století se nesla v duchu tzv. normalizace. Navzdory určité stagnaci společnosti se začíná pomalu měnit náhled na sociální problematiku. Představitelé komunistické strany pochopili, že je nutno tuto oblast řešit a ne pouze potlačovat. Výsledkem bylo např. prodloužení mateřské dovolené ze stávajících 18 týdnů na 2 roky, později dokonce na roky 3. Sociální práce, jako taková, je ovšem stále chápána spíše jako povědomí nutné k vykonávání praxe, ale ne jako vědní disciplína.¹⁵

1.5 Období po r. 1989

Pádem komunismu v roce 1989 a nastolením demokratické společnosti se dostává pozornosti také sociální oblasti. Svoboda projevu a otevřené debaty na toto téma dávají prostor pro nová řešení a hledání vhodné formy péče o děti v náhradní výchově. Roku 1990 ratifikovala, jako jedna z prvních, Česká a Slovenská Federativní republika *Úmluvu o právech dítěte*. V roce 1993 vzniká samostatná Česká republika, je sepsána nová *Ústava*, jejíž součástí je i *Listina základních práv a svobod*. Roku 2004 vstupuje ČR do *Evropské unie*. Uvedené události, ať už přímo nebo nepřímo, do velké míry ovlivnily postavení dítěte a jeho práv u nás, samozřejmě pozitivním směrem.

V současné době bychom mohli hovořit o náhradní péči o dítě v České republice jako o stabilním systému. Někdo by však mohl namítnout, že se jedná spíše o stagnaci. Psychická deprivace u dětí, jak ji uvádí prof. Matějček, by již neměla být v současných

¹⁴ VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. 1999. s. 24 – 25.

¹⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2005. s. 146 – 147.

zařízeních zastoupena doslovně. Důraz je kladen na vysokou kvalifikaci personálu, zkvalitnění prostředí a programové náplně dětí. Stále více dětských domovů přechází z ústavního pojetí zařízení na zařízení rodinného typu, které se v mnoha ohledech přibližují náhradní rodině. Tato transformace dětských domovů měla ze zákona proběhnout nejpozději do roku 2002.

Nezastupitelné místo získala také občanská sdružení a neziskové organizace, jež vedle alternativ ústavní výchovy nabízejí také programy pro práci s rodinou, odborné poradenství, terénní práce, pomoc v tísni aj. Konkrétní podoby nabývá i zařazení profesionálních pěstounů v systému náhradní výchovy. Tento model však stále zůstává pouze v teoretické rovině.

Podrobněji se aktuálnímu modelu náhradní výchovy v ČR věnuje následující kapitola.

2 Uspořádání náhradní výchovy v České republice

Uspořádání náhradní výchovy je v naší zemi poměrně komplikované a v různém rozsahu zasahuje do gesce hned několika ministerstev. Abychom mohli srovnávat *dětské domovy s Klokánky*, měli bychom znát jejich postavení v tomto systému. Níže jsou uvedeny jednotlivé dotčené resorty, řazeny: nejprve ministerstva, do jejichž působnosti spadají *dětské domovy* a *Klokánky*, zbývající jsou doplněny volně.

2.1 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Podle *školského zákona*¹⁶ jsou součástí vzdělávací soustavy také ta zařízení, která zajišťují ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči. Vzdělávací činnost v zařízeních zajišťují dle *zákona o pedagogických pracovnících*¹⁷ pedagogičtí pracovníci.

Ke dni 1.7.2002 nabyl účinnosti zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Tento zákon byl s účinností od 1.12.2005 významně změněn zákonem č. 383/2005 Sb., ve znění pozdějších předpisů a dalších souvisejících zákonů.

Rozšiřující informace k výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních jsou upraveny vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se nahradila vyhláška č. 334/2003 Sb., a dále pak vyhláškou č. 458/2005 Sb., v níž je specifikována organizace výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovně péče.

Zařízení v gesci Ministerstva zdravotnictví ČR jsou určena dětem ve věku od 3 do 18 let (případně do ukončení nezaopatřenosti) za účelem poskytovat náhradní výchovnou péči a to na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. V případě, že se osoba soustavně připravuje na své budoucí povolání, může jí zařízení poskytnout náhradní výchovnou péči až do 26 let.

¹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., *školský zákon*, § 7, odst. 4.

¹⁷ Zákon č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících*, § 7, odst. 7.

Dětem je poskytováno plné přímé zaopatření a to: stravování, ubytování, ošacení, učební potřeby a pomůcky, úhrada nákladů na vzdělávání, zdravotní péči, léčiva, kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení.¹⁸

Soustava zařízení se dělí na diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Zvláštní skupinu tvoří zařízení pro preventivně výchovnou péči, středisko výchovné péče, a zařízení pro děti, které nejsou občany České republiky.¹⁹

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav přijímá děti na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření. Děti prochází komplexním vyšetřením a podle výsledků, spolu s kapacitními možnostmi jednotlivých zařízení, jsou umístěny do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. V diagnostickém ústavu mohou být umístěny děti dobrovolně, na podnět jejich zákonných zástupců, pokud se u nich projevují poruchy chování.²⁰

Dále je zde poskytována péče na nezbytně nutnou dobu dětem, které jsou na útěku z jiného výchovného zařízení nebo od osob odpovědných za výchovu, na základě předběžného opatření. Náplní činnosti diagnostického ústavu je také evidence dětí a sledování činnosti výchovné práce v zařízeních svého územního obvodu, kam děti přecházejí po diagnostickém vyšetření.²¹

V diagnostickém ústavu jsou zřizovány nejméně 3 výchovné skupiny pro účely komplexního vyšetření, kde jednu skupinu tvoří nejméně 4 a nejvíce 8 dětí. Pokud je diagnostický ústav členěn podle pohlaví nebo podle věku dítěte, jsou tak členěny i výchovné skupiny.

¹⁸ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 2, odst. 8 – 9.

¹⁹ Tamtéž, § 2, odst. 1 – 5.

²⁰ Tamtéž, § 5, odst. 1.

²¹ Tamtéž, § 6, odst. 3, § 8, odst. 1.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 14 diagnostických ústavů²² s celkovou kapacitou 565 lůžek.²³

Dětský domov

Do dětského domova mohou být umístěny děti ve věku od 3 do 18 let a nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Vzdělávání těchto dětí probíhá ve školách, které nejsou součástí dětského domova.²⁴

V dětském domově lze v jedné nebo ve více budovách v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, kde jednu skupinu tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 150 dětských domovů²⁵ s celkovou kapacitou 5 262 lůžek²⁶.

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou se zřizuje za účelem péče o děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování, vyžadují výchovně léčebnou péči, s uloženou ochrannou výchovou, jedná-li se o nezletilé matky s nařízenou ústavní výchovou o jejich děti. Zpravidla jsou zde umístěny děti od 6 let do konce jejich povinné školní docházky.²⁷

V dětském domově se školou lze v jedné nebo ve více budovách v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, kde jednu skupinu tvoří nejméně 5

²² Rejstřík škol a školských zařízení. Online, 2010.

²³ Ústav pro informace ve vzdělávání. Online, 2010.

²⁴ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 12, odst. 1 – 3.

²⁵ Rejstřík škol a školských zařízení. Online, 2010.

²⁶ Ústav pro informace ve vzdělávání. Online, 2010.

²⁷ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 13, odst. 1.

a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zařazují do jedné rodinné skupiny.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 31 dětských domovů se školou²⁸ s celkovou kapacitou 981 lůžek.²⁹

Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Jeho účelem je především vychovávat a vzdělávat. Zřizují se odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, případně jako výchovný ústav nebo výchovná skupina pro nezletilé matky a jejich děti nebo pro děti vyžadující výchovně léčebnou péči.³⁰

Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě s uloženou ochrannou výchovou starší 12 let, v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. V případě zvláště závažných poruch chování může být do výchovného ústavu výjimečně umístěno dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let.³¹

Ve výchovném ústavu lze v jedné nebo více budovách v jednom areálu zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin, kde jednu skupinu tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 33 výchovných ústavů³² s celkovou kapacitou 1 309 lůžek.³³

²⁸ Rejstřík škol a školských zařízení. Online, 2010.

²⁹ Ústav pro informace ve vzdělávání. Online, 2010.

³⁰ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 14, odst. 1.

³¹ Tamtéž, § 14, odst. 3.

³² Rejstřík škol a školských zařízení. Online, 2010.

³³ Ústav pro informace ve vzdělávání. Online, 2010.

Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče poskytuje preventivní speciálně pedagogickou a psychologickou pomoc dětem, u kterých je riziko nebo projevy poruch chování a také dětem propuštěným z ústavní výchovy, kterým středisko pomáhá při jejich začlenění do společnosti. Péče je zaměřena na odstraňování a zmírňování již vzniklých výchovných poruch a negativních jevů v sociální oblasti a na prevenci.³⁴

K dalším službám střediska výchovné péče patří odborné konzultace osobám odpovědným za výchovu a pedagogickým pracovníkům. Rozlišuje se forma ambulantní, celodenní nebo internátní péče. U neambulantní formy péče tvoří výchovnou skupinu nejméně 6 a nejvíce 8 dětí. Střediska jsou zřizována obvykle při diagnostických ústavech, které pak již zpravidla neposkytují preventivně výchovnou péči.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 17 středisek výchovné péče.³⁵

Zařízení pro děti, které nejsou občany ČR

Zařízení pro děti, které nejsou občany České republiky je zřízeno na základě zákona *o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních*³⁶ a vykonává činnost diagnostického ústavu, dětského domova se školou, výchovného ústavu, střediska výchovné péče a základní a praktické školy, tedy plní úkoly diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické a sociální.

Fyzicky ovšem tato zařízení neexistují odděleně od zařízení uvedených výše, je však možné vytvořit samostatnou výchovnou skupinu s přihlédnutím k náboženským, sociálním a kulturně-historickým zvyklostem dětí-cizinců.³⁷

³⁴ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 17, odst. 1.

³⁵ Rejstřík škol a školských zařízení. Online, 2010.

³⁶ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 2, odst. 5.

³⁷ Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, § 12.

2.2 Ministerstvo zdravotnictví ČR

Podle zákona *o péči a zdraví lidu*³⁸ se k zařízením léčebně preventivní péče přiřazují kojenecké ústavy, dětské domovy a jesle, pečující o všestranný rozvoj dětí do 3 let věku.

Kojenecký ústav a dětský domov lze podle místních podmínek sloučit do společného zařízení. Začlenění těchto zařízení do gesce Ministerstva zdravotnictví ČR vychází z předpokladu, že děti v kojeneckém a batolecím věku potřebují převážně zdravotní péči. Základ personálu těchto zařízení tvoří zdravotní sestry.

Kojenecký ústav

Kojenecký ústav poskytuje ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je ohrožen nevhodným domácím prostředím, a to zpravidla do věku 1 roku. Součástí poskytované péče je i výchovná a sociální péče.³⁹

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 34 kojeneckých ústavů s celkovou kapacitou 1 818 míst.⁴⁰

Dětský domov pro děti do 3 let věku

Dětský domov pro děti do 3 let věku poskytuje péči a všestranný rozvoj dětem, jejichž vývoj je ohrožen nebo narušen z důvodů zdravotních nebo sociálních. Pobyt dítěte v zařízení je třeba chápat jako přechodný, k vyřešení situace, pro kterou bylo dítě do zařízení přijato.⁴¹

³⁸ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, § 38 ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Vyhláška č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi, § 20, odst. 1.

⁴⁰ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Online, 2010.

⁴¹ Vyhláška č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi, § 20, odst. 2.

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 34 dětských domovů pro děti do 3 let věku s celkovou kapacitou 1 818 míst.⁴²

Dětské centrum

Dětské centrum je komplexním zařízením, které v sobě zahrnuje péči ambulantní i celodenní. V dětském centru působí sociálně-pediatrický tým, který se skládá z lékaře, psychologa, speciálního pedagoga a terapeutů různého zaměření. Úkolem dětských center je především diferenciatní diagnostika, prognóza zdravotní i sociální, poradenství, terapie a sociálně-právní ochrana. Výhodami těchto zařízení jsou centralizovaná péče, její komplexnost a flexibilita.⁴³

Samotný pojem dětské centrum není v platných právních normách zakotven, v současné době však probíhá příprava příslušného zákona. Do budoucna se počítá s transformací kojeneckých ústavů a dětských domovů právě na dětská centra. Tvůrci tohoto zákona zvažují také variantu vytvoření nadrezortní působnosti, jež by napomohla mezirezortní koordinaci v oblasti náhradní výchovy.⁴⁴

Ke dni 30.5.2010 bylo v České republice 5 dětských center, jmenovitě v kraji Libereckém, Jihomoravském, Zlínském, Jihočeském a v Praze.⁴⁵

2.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Stěžejními právními předpisy Ministerstva práce a sociálních věcí ČR jsou v rámci péče o dítě zákon *o sociálních službách* a zákon *o sociálně-právní ochraně dětí*, který také vymezuje působení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tedy i Klokánků.

⁴² Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Online, 2010.

⁴³ SCHNEIBERG, F. příspěvek *Dětská centra jako moderní zařízení multidisciplinární péče* na semináři *Aktuální otázky péče o děti v zařízeních*. Online, 2007.

⁴⁴ TRUELLOVÁ, I. příspěvek *Stav legislativy v oblasti dětských center* na semináři *Aktuální otázky péče o děti v zařízeních*. Online, 2007.

⁴⁵ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR. Online, 2010.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je státním orgánem. Od roku 2003 se stal součástí obecních úřadů s rozšířenou působností a zabezpečuje sociálně-právní ochranu dětí na daném území. Primárním právním předpisem je zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

Sociálně-právní ochrannou dětí se rozumí zejména:

- „ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- působení směřující k obnovení narušených funkcí rodin.“⁴⁶

Zařízení sociálně-právní ochrany dětí

Kraje a obce mohou zřizovat zařízení sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou:⁴⁷

- zařízení odborného poradenství pro péči o děti,
- zařízení sociálně-výchovné činnosti,
- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- výchovně rekreační tábory pro děti,
- zařízení pro výkon pěstounské péče.

Ze zákona vyplývá obcím povinnost hlásit zřízení a zrušení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc příslušnému krajskému úřadu a stejnou povinnost ukládá krajskému úřadu ve vztahu k Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytuje péči dítěti, které se ocitlo bez jakékoli péče a je-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy. Péče je poskytována také dítěti, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, jedná-li se o dítě týrané nebo zneužívané nebo o dítě, jehož základní práva jsou závažným způsobem

⁴⁶ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 1, odst. 1.

⁴⁷ Tamtéž, § 39, odst. 1.

ohrožena. Ochrana a pomoc spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízení a v psychologické a jiné obdobné péči.⁴⁸

Do zařízení je dítě umístěno:

- na základě rozhodnutí soudu,
- na základě žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností,
- na základě zákonného zástupce dítěte,
- nebo na vlastní žádost dítěte.

Seznam osob s pověřením pro výkon sociálně-právní ochrany dětí je dostupný na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Zařízení sociálních služeb

Podle zákona *o sociálních službách*⁴⁹ se ústavy sociální péče podle dosavadních právních předpisů považují za zařízení sociálních služeb uvedené v § 34 odst. 1 písm. c) až f). Pod písmenem d) jsou uvedeny domovy pro osoby se zdravotním postižením, které ke dni 1.7.2007 nahradily ústavy sociální péče pro tělesně postiženou mládež, tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením, tělesně postiženou mládež s více vadami a mentálně postiženou mládež.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Domovy pro osoby se zdravotním postižením mohou vykonávat ústavní výchovu podle zvláštních právních předpisů, zákon *o sociálně-právní ochraně dětí*. Pro výkon ústavní výchovy platí přiměřeně ustanovení o právech a povinnostech dětí umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy podle zvláštního právního předpisu, zákon *o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních*.⁵⁰

⁴⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 42, odst. 1.

⁴⁹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 120, odst. 9.

⁵⁰ Tamtéž, § 48, odst. 4.

2.4 Ministerstvo spravedlnosti ČR

Podle zákona *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže*⁵¹ se postupuje v případě, kdy osoba mladší 18 let spáchá takový čin, který by byl u dospělé osoby považován za trestný. U mladistvých se hovoří o provinění, u dětí o čin jinak trestný.

Mladistvému, je-li shledán vinným, lze ze zákona uložit:

- *výchovné opatření* – dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou,⁵²
- *ochranné opatření* – ochranné léčení, ochranná výchova, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty,⁵³
- *trestní opatření* – obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.⁵⁴

Dítěti ve věku do 15 let může soud uložit dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče nebo ochrannou výchovu.

Soud

Za soud považujeme nezávislý a nestranný státní orgán, který vykonává soudní moc a realizuje tak právo na soudní ochranu, které je zakotveno v *Listině základních práv a svobod*.⁵⁵ Stěžejním právním předpisem je zákon *o soudech a soudcích*.⁵⁶ Trestní věci mladistvých projednává podle zákona⁵⁷ soud pro mládež. Soudy pro mládež

⁵¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 1 – 2.

⁵² Tamtéž, § 15, odst. 2.

⁵³ Tamtéž, § 21, odst. 1.

⁵⁴ Tamtéž, § 24, odst. 1.

⁵⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., čl. 81 – 82.

⁵⁶ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

⁵⁷ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 2.

nevytvářejí nové soudní orgány, ale trestní věci mladistvých řeší specializovaní soudci obecných soudů.

Státní zastupitelství

Státní zastupitelství je součástí výkonné moci a je zakotveno v *Ústavě České republiky*.⁵⁸ Postavení, působnost, vnitřní vztahy, organizaci a správu státního zastupitelství pak upravuje zákon o *státním zastupitelství*⁵⁹, podle kterého se jedná o soustavu úřadů, které jsou určeny k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu, kde plní především roli orgánu veřejné žaloby v trestním řízení. Dále pak státní zastupitelství vykonává dozor v místech, kde se vykonává ústavní nebo ochranná výchova.

Probační a mediační služba

Probační a mediační služba organizuje a vykonává dohled nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu trestů, které nespočívají v odnětí svobody. Zároveň zprostředkovává mimosoudní řešení sporu mezi obviněným a poškozeným. Zvláštní péči věnuje probační a mediační služba mladistvým a obviněným ve věku blízkém mladistvým a podílí se na prevenci trestné činnosti.⁶⁰

Věznice pro mladistvé

Věznice pro mladistvé jsou zřízeny vedle základních typů věznic, členěných podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti. Jedná se o věznice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.⁶¹

⁵⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., čl. 80.

⁵⁹ Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, § 1 – 4.

⁶⁰ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, § 2, odst. 1 – 2.

⁶¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, § 8.

Ústav pro výkon zabezpečovací detence

Ústav pro výkon zabezpečovací detence, zkráceně detenční ústav, začal fungovat v České republice od roku 2009. Jednotlivá zařízení se nachází v Brně a Opavě, přičemž v roce 2011 by mělo být otevřeno ještě jedno zařízení ve Vidnavě. Detenční ústav je skloubením vězeňského zařízení s psychiatrickou léčebnou. Učeno je lidem, kteří spáchali závažné trestné činy, ale pro duševní chorobu byli shledáni trestně nezpůsobilí.⁶²

Chovanci mladší 19 let jsou umístěni odděleně od dospělých, dále pak muži od žen a zpravidla chovanci s duševní poruchou od ostatních.⁶³

2.5 Ministerstvo vnitra ČR

Úloha Ministerstva vnitra ČR v rámci systému náhradní výchovy se zaměřuje zejména na problematiku odhalování, vyšetřování a objasňování trestné činnosti dětí. Zaměřuje se na koncepční a metodickou činnost v oblasti prevence trestné činnosti dětí a také na vytváření informačních systémů v oblasti prevence kriminality.

K měsíci říjnu roku 2007 vydalo Ministerstvo vnitra ČR zprávu *Hodnocení systému péče o ohrožené děti* za účelem vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. Jedním ze závěrů je, že ucelený systém péče zahrnující i vzdělávání pracovníků a kontrolu kvality poskytovaných služeb a činností v této oblasti v České republice neexistuje.⁶⁴

Policie ČR

Policie ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem podřízeným Ministerstvu vnitra ČR, který mimo jiné, v souvislosti se systémem náhradní výchovy, odhaluje trestné činy a jejich pachatele a koná o trestných činech vyšetřování, odhaluje přestupky, zadržuje

⁶² MF Dnes. *Brněnský detenční ústav čeká prvního devianta*. Online, 2010.

⁶³ *Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence*, § 5.

⁶⁴ Ministerstvo vnitra ČR. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. Online, 2008.

děti s nařízenou ústavní a ochranou výchovou, které jsou na útěku, a pomáhá při jejich vyhledávání.⁶⁵

Z výše uvedené kapitoly jasně vyplývá, že systém náhradní výchovy v České republice není zcela jednoduchý a není snadné se v něm rychle zorientovat. Je potřeba se seznámit s působností každého dotčeného ministerstva a znát veškeré související právní předpisy, aby mohl člověk na tento systém nahlížet komplexně. Určitá rozštěpenost v této oblasti může být překážkou při zavádění globálnějších změn a zavádění nových postupů.

⁶⁵ Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, § 2.

3 Dilemata náhradní výchovy

Jako každý systém nebo zavedené principy ve společnosti, tak i systém náhradní výchovy má své diskutabilní body, případně problematická místa. Tato kapitola nabízí možnost se nad náhradní výchovou hlouběji zamyslet a pouvažovat nad její samotnou podstatou, neboť v rámci této diplomové práce bych se nechtěl uchýlit pouze k formálnímu představení a právním definicím. Výstižně a srozumitelně se tomuto tématu věnuje PhDr. Albín Škoviera.

Zavedený systém nebo transformace

Oblasti k zamyšlení:⁶⁶

- Češi si ponechali ověřený a v podstatě správný systém náhradní výchovy z dob komunismu, např. oproti Slovákům, kteří přebírají modely ze států s jinou ekonomickou úrovní a rozdílnou tradicí.
- Životní styl lidí a požadavky společnosti se mění, ale systém náhradní výchovy zůstává nezměněn, porodnost v naší zemi stagnuje, ale děti v ústavní výchově nebo náhradních rodinách přibývá.
- Nejčastějšímu primárnímu problému, tedy selhání biologické rodiny, se stále nevěnuje dostatek pozornosti.

Chápání náhradní výchovy se po rozpadu Československa v mnoha ohledech liší, na každé straně nalezneme sporná, ale i podnětná řešení. Slovensko udělalo zajisté krok vpřed zavedením profesionální náhradní výchovy v rodině a řešením mezirezortní otázky převedením dětských domovů z rezortů zdravotnictví a školství, což v důsledku znamená, že spolu mohou pobývat děti mladší i starší tří let. Sjednocení pod sociální rezort má ovšem za následek snížení kvality zdravotní péče a výchovné činnosti v dětských domovech. Na druhou stranu Česko se k problému ne zcela vyhovujícího

⁶⁶ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 15.

stavu v této oblasti staví dosti konzervativně, jako by čekalo na výsledky u svých východních sousedů.⁶⁷

Náhradní výchova nebo náhradní péče

Oblasti k zamyšlení:⁶⁸

- Pojem péče je mnohem vhodnější než-li výchova, péče je něčím komplexnějším a již v sobě výchovu zahrnuje. Výchovu si spojujeme s minulým režimem, s něčím nátlakovým a ideologickým.
- Samotná péče je pro vývoj dítěte nedostatečná, má pouze obslužný charakter. Hlavním důvodem pobytu dětí v ústavech jistě nejsou existenční problémy, ale absence rodičů a výchovného prvku.

Stejně jako na poli odborníků, tak ani v legislativě není situace dítěte umístěného mimo vlastní rodinu jednoznačná. Shodným místem je tvrzení, že toto dítě je v náhradním výchovném prostředí, kde se mu dostává jak péče, tak i výchovy. Ať se už přikloníme k jedné nebo druhé straně, zřejmě ani jedna z nich nemůže mít přídomek náhradní v právem slova smyslu, i když se v praxi paralelně používá.⁶⁹

Dysfunkční rodina nebo funkční instituce

Oblasti k zamyšlení:⁷⁰

- Sebelepší instituce náhradní výchovy je špatná a měla by být až krajním řešením vzniklé situace. Dítě by mělo ve své rodině setrávat co nejdéle a pokud již není jiné řešení, mělo by být umístěno do náhradní rodiny a ne do zkaženého prostředí dětského domova.
- Oddalování odchodu dítěte z nefunkční rodiny není dobré, děti se dostávají do zařízení pozdě, mnohdy ve špatném psychickém stavu. Stále nové šance

⁶⁷ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 21.

⁶⁸ Tamtéž, s. 23.

⁶⁹ Tamtéž, s. 30.

⁷⁰ Tamtéž, s. 31.

těmto rodičům krátí čas pro efektivní práci s dítětem v dnes již moderních ústavech.

Šanci by měl dostat každý a rodina jako celek obzvlášť. Je ovšem nutné zavčas odhalit skutečný problém v rodině, který by mohl mít za následek trvalé, případně závažné problémy v dalším vývoji dítěte. Vyvarováním se omylu při klasifikaci konkrétní situace lze dosáhnout pravidelnou a podnětnou návštěvou v rodinách, tedy skrze větší podporou terénní práce.⁷¹

Stejné děti jako ostatní nebo odlišné

Oblasti k zamyšlení:⁷²

- Děti z dětských domovů nepotřebují žádné speciální zacházení a výchovu, stačí jim pouze láska a porozumění. Jestli se v něčem liší, tak pouze proto, že jsme je vyčlenili ze společnosti, rozmazlili a zhýčkali.
- Rozdílů oproti jiným dětem zde jsou. Často nedůvěřují dospělým, nemají vytyčené hodnoty, mnohdy je zajímá pouze profit. Rozdíl je dán tím, že i jejich rodiny a prožitá minulost je jiná než u ostatních dětí.

Dítě umístěné do náhradní výchovy prožilo povětšinou nějaké trauma, které jej významně ovlivnilo. Dostavují-li se nepříznivé podněty již v prenatálním období, dítě je vystaveno traumatické situaci v průběhu těhotenství, po narození před odebráním z rodiny a po příchodu do náhradního prostředí. Důležitým se po té stává vytvoření emocionálně a intelektově podnětného prostředí, aby nebyl zpomalen vývoj kognitivních i nekognitivních funkcí dítěte.⁷³

⁷¹ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 39.

⁷² Tamtéž, s. 41.

⁷³ Tamtéž, s. 49.

Odborný nebo lidský přístup

Oblasti k zamyšlení:⁷⁴

- Nezáleží na tom, jakého vzdělání člověk dosáhl a jaký je to teoretický odborník v oblasti náhradní výchovy, když mu schází zdravý selský rozum. Podstatná je zkušenost s výchovou z vlastní rodiny, ne teoretická řešení situací.
- Někdy bohužel nestačí pouze chtít, ale musí se také vědět. Děti v náhradních rodinách mívají často skryté problémy, které se dají odhalit a řešit jen tehdy, pokud je rodič dokáže nalézt. V opačném případě může nevědomost i ublížit.

Neopomenutelným předpokladem pro náhradní rodičovství jsou osobnostní kvality, např. altruismus, prosociální citění, psychická stabilita, pozitivní postoj k životu a světu. Důležitou je také motivace, případně skryté důvody, přijetí dítěte. Je vhodné, pokud nejsou důvody vázány na úmrtí vlastního dítěte, neplodnost, život bez partnera apod. V oblasti vzdělání je jen ku prospěchu, pokud má rodič znalosti z vývojové psychologie, patopsychologie, výchovy.⁷⁵

Diagnostický ústav, ano či ne

Oblasti k zamyšlení:⁷⁶

- Dítě by mělo přecházet přímo do dětského domova nebo do výchovného ústavu, i zde jsou přece odborníci, kteří zvládnou dítě vyšetřit. Diagnostický ústav je pouze další institucí, kterou dítě musí projít a kde zažívá další trauma.
- Diagnostický ústav je nezastupitelný, pomáhá určit správnou cestu dalšího vývoje dítěte. Mezi diagnostikou jako primární funkcí zařízení a diagnostikou na úrovni vedlejší aktivity je velký rozdíl. Odbornost v této oblasti se získává dlouholetou praxí.

⁷⁴ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 61.

⁷⁵ Tamtéž, s. 67.

⁷⁶ Tamtéž, s. 69.

Procedurální postup nuceného pobytu dítěte v diagnostickém ústavu není zcela vhodně vyřešen. Odbornost tohoto zařízení je na vysoké úrovni a významně napomáhá při řešení složitějších případů, ale nejspíš by nemělo být nutností, aby dítě tímto zařízením automaticky prošlo. Při dobré spolupráci s dětskými domovy by zůstávalo více prostoru pro práci s rodinou a preventivní programy.⁷⁷

Vychovatel jako rodič nebo speciální pedagog

Oblasti k zamyšlení:⁷⁸

- Vychovatel v dětském domově by měl být dítěti vzorem jako rodič, tedy vykonávat i práce, které běžně tato role obnáší. Dítě má takto možnost se těmito věcmi naučit. Samotná role vychovatele je málo, každý přeci ví, jak se dítě vychovává.
- Ke správnému řešení výchovných situací nemůže být vychovatel pouze přítomným dospělým, ale odborníkem s patřičným vzděláním. Navíc se jedná o skupinu dětí, která se dynamicky mění a vyvíjí. Pomocné práce nechme jinému personálu.

S ohledem na nárůst počtu dětí s poruchovými chování je v dětském domově zapotřebí profesionálně velmi dobře vybaveného vychovatele. Jeho role ve skupině má za úkol individuálně přistupovat ke každému dítěti, porozumět mu a pomáhat s nalezením možných východisek jeho problémů. K takovéto činnosti je zapotřebí kvalifikovaného vychovatele, ne pouze dospělého v domácnosti.⁷⁹

⁷⁷ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 76.

⁷⁸ Tamtéž, s. 101.

⁷⁹ Tamtéž, s. 109.

Seznámení s minulostí nebo nový začátek

Oblasti k zamyšlení:⁸⁰

- Za minulostí dítěte, ať už byla jakákoliv, bychom měli udělat tlustou čáru a soustředit se čistě na budoucnost. Minulost dítěte vytváří předsudky o něm i jeho rodičích. Důležité je to, jaké je dítě dnes a jaké chce být.
- Minulost se nedá popřít u žádného člověka, tedy ani u dítěte. Právě toto období bývá často problematické a bez jeho správného pochopení nelze budovat vizi budoucnosti. Nejedná se o akt sentimentu, ale o to, aby dítě porozumělo samo sobě.

Vychovatel a dítě umístěné do náhradní výchovy neprožili společnou minulost a neprožijí ani vzdálenou budoucnost. Je ovšem zřejmé, že objasnění minulosti a její správné vyhodnocení je nevyhnutelné pro normální emocionální a sociální vývoj dítěte. Není tedy vhodné oddělovat dítě od jeho minulosti, ale smysluplně ji zasadit do jeho stávajícího života.⁸¹

Biologický rodič, partner nebo soupeř

Oblasti k zamyšlení:⁸²

- Kontakt dítěte s rodiči by se mělo zabránit, dokud se nevyřeší důvody jeho odebrání. Po většině těchto setkání trvá dítěti i několik dnů, než se vrátí zpět do režimu dětského domova. Až příliš chráníme nezodpovědné biologické rodiče na místo dítěte.
- Většina dětí končí v náhradní výchově, protože se o ně rodiče neumí postarat a ne, že by nechtěli. Matka a otec své role a zodpovědnost neztrácejí a my bychom s nimi měli pracovat jako s celkem, pomoci jim do budoucna.

⁸⁰ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 119.

⁸¹ Tamtéž, s. 125.

⁸² Tamtéž, s. 127.

Nedostatečná kooperace mezi zařízeními náhradní výchovy a biologickými rodiči pramení obvykle z negativního pojetí druhé strany, nejistoty. Smysluplná spolupráce by měla být odborně zdůvodněná, neměla by proti sobě stavět její účastníky a prohlubovat tak rozpor mezi nimi, měla by vést k pochopení vzniklé situace a k pozitivní změně.⁸³

Prakticky všechna výše uvedená dilemata nemají jednoznačné řešení. Tím chci říci, že u většiny z nich hraje hlavní roli konkrétní situace a případ, a nedá se vyvodit obecný závěr. Dobře patrné je to např. u otázek odbornosti nebo lidskosti přístupu či role vychovatele jako rodiče nebo pedagoga. Naopak u otázky transformace systému mi připadne vhodné, aby se začalo uvažovat o určitém nadresortním pojetí, což by zajisté urychlilo procesy spojené s náhradní výchovou a díky jednotné organizaci také zefektivnilo řešení možných problémů. Dále také zastávám názor, že by se měla pozměnit činnost diagnostických ústavů tak, aby jimi děti neprocházely automaticky. Co do závažnosti, považuji za stěžejní dilema dysfunkční rodiny nebo funkční instituce, neboť žádná instituce není zcela funkční a žádná rodina není zcela dysfunkční. Abychom nutnosti této volby zabránili, měla by se v daleko větší míře posílit terénní práce a vyhledávání potenciálně problémových rodin, se kterými by se, nejlépe v jejich prostředí, začalo zavčas pracovat. Podle mne se jedná o zásadní „článek“ v celé problematice náhradní výchovy.

⁸³ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 2007. s. 134.

4 Psychická deprivace a subdeprivace

Pod vedením prof. Zdeňka Matějčka vznikl v 60. letech 20. století výzkum v oblasti náhradní výchovy, který neztrácí na významu ani v dnešní době. Kvalitně provedená výzkumná činnost pojmenovala konkrétní jevy, o kterých se podvědomě vědělo.

V rámci provedené studii byly sledovány děti vychovávané v SOS vesničkách, v individuální pěstounské péči, dále děti narozené z nechtěného těhotenství a z přijímaného těhotenství, a děti, které vyrůstaly v dětských domovech až do ukončení povinné školní docházky. Stejně skupiny dětí byly osloveny také v dospělosti, ve věku necelých 40 let, a byl zkoumán vliv pobytu v zařízeních náhradní výchovy na jejich dosavadní život. Celkový vzorek čítal 705 dětí.⁸⁴

Jelikož se jedná o často diskutované a závažné téma ve spojení s náhradní výchovou, je psychické deprivaci a subdeprivaci věnována celá kapitola.

Vymezení pojmů

Psychickou deprivaci můžeme definovat jako psychický stav, který vzniká jako následek nedostatečného uspokojování základních psychických potřeb dítěte v období jeho vývoje, tedy prakticky od narození do staršího školního věku. Nedostatek těchto potřeb je dlouhodobý a ve velké míře. Psychickým stavem je myšlen trvalý stav člověka, který neměl možnost uspokojit své základní psychické potřeby, rozvinout je a následně uplatnit. Současně je tento stav základem pro specifické formy chování člověka v dospělosti. K psychické deprivaci dochází za různých okolností a v různém prostředí dítěte, ovšem ne všechna potenciální místa jsou dostatečně monitorována. Zařízení náhradní výchovy patří bohužel k těm místům, kde je tento jev dobře sledovatelný a zkoumatelný.⁸⁵

Psychická subdeprivace nám naznačuje, že problém psychické deprivace se netýká pouze těch dětí, které vyrůstaly v ústavním prostředí chudém na podněty, ale také děti

⁸⁴ MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1997. s. 17.

⁸⁵ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 1974. s. 21 – 23.

z běžných rodin, navenek působících zcela normálně a bezproblémově. Takovéto rodiny nejsou přirozeně předmětem pozornosti příslušných institucí. Na povrch se obvykle dostávají pouze vážnější sociální patologie, např. agresivita, drogy, kriminalita, ale daleko větší množství takto nevystupňovaných problémů zůstává skryto. Můžeme tedy konstatovat, že psychická subdeprivace je závažným společenským jevem, kterým bychom se měli zabývat.⁸⁶

Psychické potřeby

Stejně jako základní biologické potřeby dítěte, jsou i základní psychické potřeby nepostradatelné pro vývoj psychicky zdravé a odolné osobnosti dítěte. Z výzkumné praxe lze definovat těchto pět vitálních potřeb:

- 1) „Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů. Její uspokojování umožňuje naladit organismus na určitou žádoucí úroveň aktivity.
- 2) Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tedy smysluplnosti světa. Uspokojování této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoliv učení.
- 3) Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Její náležité uspokojování přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.
- 4) Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního „já“, neboli vlastní identity. To je pak dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení.
- 5) Potřeba otevřené budoucnosti. Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje jeho životní aktivitu. Naděje překonává stagnaci.“⁸⁷

⁸⁶ MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1997. s. 11, 14.

⁸⁷ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 2005. s. 198.

4.1 Typologie sledovaných dětí

Z výsledků šetření vychází níže uvedená typologie, která se vztahuje na veškeré sledované děti z období života, kdy pobývaly v náhradní výchově. Celkem se tedy jednalo o 705 dětí (viz. úvod této kapitoly).

Typ relativně dobře přizpůsobený

Tyto děti procházejí ústavním prostředím relativně nedotčeny. Už kolem prvního roku si najdou v domově svou pozici a „své“ lidi, často v dospělých podněcují citovou odezvu. Nezvyklé nároky života mimo ústav mohou ovšem snadno způsobit to, že se jejich vratká vyrovnanost zhroutí. Takových dětí bylo v dětských domovech nalezeno přes 50%.⁸⁸

Typ útlumový

Děti tohoto typu reagují na ústavní prostředí snížením aktivity, emoční apatií, nezájmem, oslabením funkční hodnoty podnětů, poklesem výkonu a učení. Zaměřují se na svět věcí a neosobních událostí. S těmito dětmi se autoři setkali převážně v tehdejších zvláštních školách internátních.⁸⁹

Typ sociálně-hyperaktivní

U těchto dětí se projevuje snaha dosáhnout co největšího přísunu sociálních podnětů, snaží se upoutat pozornost vychovatelů, návštěvníku apod. Neznají přitom citovou vázanost a věrnost, jejich sociální chování zůstává na nízké úrovni. Stejně tak jako u předchozího typu, i tyto děti se nejčastěji nacházeli ve zvláštních školách internátních.⁹⁰

Typ sociálně-provokativní

Oproti typu sociálně-hyperaktivnímu, navazují zde uvedené děti sociální kontakt provokujícím způsobem vůči vychovatelům a často také agresivním chováním vůči druhým dětem, které považují za své konkurenty. Jsou mimořádně vzdorovité až

⁸⁸ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 1974. s. 112 – 114.

⁸⁹ Tamtéž, s. 109 – 111.

⁹⁰ Tamtéž, s. 105 – 107.

nevladatelné, jsou-li však samy s vychovatelem, jsou přítulné a hodné. Navázat s nimi kontakt je velmi obtížné. Tyto děti bývaly z dětských domovů překládány do zařízení nápravných.⁹¹

Typ substitutivní

Nebo také typ charakterizovaný náhradním uspokojováním potřeb. Děti této skupiny vede sociálních a emočních podnětů ke snaze získat podněty z jiné oblasti, a to na nižší úrovni, kam patří přejídání, masturbace, šikanování, trápení zvířat, žalování aj. Děti typu substitutivního byly nejvíce zastoupeny v domovech se zvýšenou výchovnou péčí a v dětských psychiatrických léčebnách, odkud se pak ale po málo úspěšné léčbě vracely zpět do dětských domovů.⁹²

4.2 Sledované děti v dospělosti

Níže uvedené čtyři podskupiny vznikly na základě výsledků šetření sledovaných dětí v jejich dospělosti, tedy s odstupem času. V tomto případě se již jedná pouze o skupinu dětí z dětských domovů, která čítala 56 osob.

Osoby nyní žijící v ÚSP

Sem zařazené osoby se vydělily z celkového souboru jako podskupina s těžším mentálním postižením, která byla zjištěna již na počátku školní docházky a později také potvrzena na dětské klinice. I přes to, že všichni absolvovali nejméně 4 – 5 tříd zvláštní školy a měli by tedy dosáhnout určité společenské samostatnosti, byli v ústavu zcela závislí. Posudek z ÚSP nebyl ani v jednom případě nikterak příznivý v oblastech pracovní angažovanosti a společenské aktivity. Dále bylo upozorněno na jejich sobectví, neschopnost spolupráce, konfliktnost, náladovost a samotářství. Nepříznivý vývoj je podle autorů důsledek kombinace primárního mentálního postižení

⁹¹ LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 1974. s. 107 – 109.

⁹² Tamtéž, s. 114 – 115.

a sekundárního přidružení psychické deprivace. Jednalo se celkem o 5 osob ze sledovaných 56.⁹³

Osoby nespolupracující

Tato podskupina nereagovala na žádosti o vyplnění dotazníků, data byla tedy získávána od sociálních odborů. Jedná se většinou o sociálně izolované jedince, kteří mají se zařazením do společnosti závažné problémy. V partnerských i manželských vztazích obvykle selhávají, jsou nestálí, často se stěhují, a nezdědky mají i konflikty se zákonem. Neochotu spolupracovat autoři vysvětlují neschopností sociální komunikace při vážně narušeném vývoji jejich identity. Jednalo se celkem o 6 osob.⁹⁴

Osoby částečně spolupracující

Tyto osoby vyplnily kontaktní formulář, ale další spolupráci odmítly. Nápadný prvek této podskupiny je nízký stupeň dosaženého vzdělání, převážně zvláštní školy, časté střídání zaměstnání a bydliště a neschopnost vychovávat své děti. Dále se zde objevují potíže se zákonem, např. drobné krádeže a výtržnictví, a projev hluboké nechuti ke kontaktu s vnějším sociálním světem. Jednalo se celkem o 8 osob.⁹⁵

Osoby plně spolupracující

Charakteristikou této podskupiny je dostatečná míra sociální přizpůsobivosti, otevřenosti i kompetence a také vyšší vzdělání, které je ovšem pod obecnou normou (51% vyučení, 24% nedokončené základní vzdělání, 14% zvláštní škola). Z celkového počtu 37 osob této podskupiny jich 26 žije v manželství nebo trvalém partnerském svazku, a děti jsou pro ně „smyslem života“. Uvedených 26 osob tvoří 46% z celkového počtu 56 sledovaných osob. Podle autorů je lze s jistou rezervou považovat za ty, kteří deprivacní situací prošli víceméně nedotčeni, přičemž manželství a rodina je pro ně zřejmě tmelícím činitelem. Oproti tomu 11 osob, které v manželství nebo v trvalém

⁹³ MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1997. s. 22 – 23.

⁹⁴ Tamtéž, s. 23 – 24.

⁹⁵ Tamtéž, s. 24.

partnerském svazku nežijí, vykazuje méně příznivé charakteristiky, např. častější protialkoholní léčení, bydlení v podnájmu nebo ubytovnách.⁹⁶

4.3 Mužsko-ženská diferenciac

I když se zprvu prvek pohlaví dítěte nejevil jako příliš podstatný, pozdější šetření těchto dětí v dospělosti odhalilo, že se jedná o zásadní prvek. Podobně jako u předchozí podkapitoly, také zde se výsledky šetření vztahují pouze na skupinu osob, které vyrůstali v dětských domovech, konkrétně na *osoby plně spolupracující*. Hlavními sledovanými oblastmi jsou:⁹⁷

- *Rodinný stav* – Muži z dětských domovů (dále jen DD) ve vysokém procentu zůstávají svobodní ještě ve čtvrté dekádě života, nejčastěji se rozvedli a rozvedení zůstávají i nadále. Oproti tomu ženy z DD zůstávají svobodné pouze výjimečně.
- *Děti* – Ženy z DD mají ze sledovaných skupin nejvíce dětí.
- *Vzdělání* – Jak ženy, tak i muži z DD mají oproti ostatním nejnižší vzdělání.
- *Tělesné zdraví* – Osoby z DD se nejméně často cítí v dobré zdravotní kondici.
- *Mladistvé lásky* – Neschopnost se uspokojivě zamilovat či neúnosné problémy v této oblasti jsou považovány za typické pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace v dětství. Zamilování ve věku do 20 let uvádí muži z DD v porovnání s ostatními skupinami nejméně, ženy z DD naopak nejvíce. Povrchní nebo žádné zamilování uvádí muži z DD nejvíce, stejně tak i ženy z DD.
- *Životní spokojenost* – Muži z DD přiznávají nejnižší spokojenost se stávajícím životem, ženy z DD se od ostatních skupin významně neodlišují.
- *Kontakt s psychiatrií* – U chlapců z DD je nejvyšší procento kontaktů s psychiatrií a také nejvyšší počet těch, kteří byli aspoň jednou přijati na psychiatrické oddělení.

⁹⁶ MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1997. s. 24 – 26.

⁹⁷ Tamtéž, s. 46 – 53.

- *Interrupce* – Její výskyt lze pokládat za jeden z ukazatelů zkušenosti a odpovědnosti v sexuálních vztazích, a tedy i ukazatelem zralosti osobnosti. Ženy z DD podstoupily interrupci zřejmě nejčastěji, a to i opakovaně a relativně nejčastěji (v mladistvém věku).
- *Trestná činnost* – Plná třetina osob z DD se pozdějším věku dopustila trestných činů, což je nejvyšší procento ze všech sledovaných skupin. Častější jsou také nepodmíněné tresty, tvoří 60% z celkového počtu trestů. Kriminální kariéru však začínají relativně později, než osoby z ostatních souborů.

Zřetelná mužsko-ženská diference vypovídá v neprospěch mužů. Ve sledovaném souboru byli muži vzhledem k věku nápadně často svobodní, nejčastěji jsou však rozvedeni po neúspěšném manželství. Zároveň také uvádějí potíže v mileneckých vztazích již od mladistvého věku. Autoři se proto domnívají, že nepřítomnost intimity rodinného života a mateřské péče specificky postihuje více chlapce než dívky a že díky převaze žen v personálu dětských domovů nacházely dívky více přijatelných ženských vzorů. Ženy z DD zřejmě zpočátku v milostných vztazích tápou a chopí se každé příležitosti (viz. nejvyšší procento potratů), ale nejsou ochuzeny o ženské chování. Projevují především určitou poddajnost, přitahují proto muže, kteří nachází uspokojení v dominantním postavení vůči ženě, dětem a rodině.⁹⁸

I přes celkovou nepříznivou charakteristiku souboru dětí z dětských domovů je možné zachytit jedince, převážně ženy, kteří mají dobré společenské uplatnění.⁹⁹

S tematikou mužsko-ženské diference a kriminality souvisí také dánská studie z roku 1994, která sledovala provázanost mezi násilným chováním chlapců a jejich odmítáním matkami, pramenícího z výskytu porodních komplikací. Sledováno bylo celkem 4269 chlapců do 1 roku života, které postihla jedna nebo více porodních komplikací, jako jsou např. příliš dlouhé trvání porodu či porod kleštěmi, a porovnání

⁹⁸ MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1997. s. 46 – 53.

⁹⁹ Tamtéž, s. 29.

s chlapci bez těchto komplikací. Dále byla sledována sociální situace v daných rodinách a míra odmítání dítěte, myšleno pokus o potrat, nechtěné těhotenství nebo předání dítěte do institucionální péče. Kriminalita chlapců byla zachycena v 17 – 19 letech jejich věku.¹⁰⁰

Mezi vyšetřovanými chlapci bylo zjištěno 3,4% násilně se chovajících zločinců (vražda, pokus o vraždu, těžká újma na zdraví, znásilnění, ozbrojené přepadení) a 12,6% nenásilně se chovajících (krádež, vydírání, prostituce, vloupání). Celkový podíl kriminálně se chovajících chlapců ve sledované skupině byl 16%.¹⁰¹

„Kombinace porodních poruch a odmítnutí chlapce matkou ve věku jednoho roku postihla 4,5% vyšetřované populace. Těchto 4,5% mladíků však spáchalo 18% všech násilných trestných činů. Jsou tedy svým způsobem (budoucí) součástí násilnické menšiny.“¹⁰²

Není pochyb o tom, že psychická deprivace je, a nejspíš i nadále bude, jedním z klíčových problémů náhradní výchovy. Vezmeme-li však v potaz časový odstup provedeného výzkumu, postavení náhradní výchovy a přístup k ní v daném období, tedy před 50 lety, není možné jeho výsledky v plném rozsahu aplikovat také v dnešní době. Konkrétní představu o změnách v systému péče o dítě si můžeme vytvořit na základě předchozích kapitol.

¹⁰⁰ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. 2006. s. 203 – 204.

¹⁰¹ Tamtéž., s. 204.

¹⁰² Tamtéž.

5 Dětský domov a Školní jídelna Olomouc

Následující kapitola se věnuje jednomu konkrétnímu dětskému domovu, který jsem navštívil a kde jsem měl možnost si s panem ředitelem pohovořit na téma mé diplomové práce. Důvodem výběru tohoto zařízení byla jeho lokalita, město mého bydliště, a také předchozí informace, že ředitelem je zde člověk, který se aktivně zajímá o otázky náhradní výchovy i nad rámec svých povinností. Musím konstatovat, že spolupráce byla věcná a přímá, a že pan ředitel na mne působil fundovaně a angažovaně. Níže uvedené informace vycházejí pouze ze zdrojů Dětského domova a Školní jídelny Olomouc. Jednotlivé podkapitoly jsem se snažil členit tak, aby bylo možné je následně srovnávat s informacemi o Klokánku Kroměříž.

5.1 Základní informace

Dětský domov a Školní jídelna Olomouc (dále Dětský domov OL) je příspěvkovou organizací Olomouckého kraje a patří v České republice k ústavním zařízením, které v systému ústavní výchovy spadají do gesce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jak vyplývá ze zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, dětský domov vykonává soudem uloženou ústavní výchovu u dětí a mládeže daného věku a ve stanoveném rozsahu. Ředitelem Dětského domova OL je sedmnáctým rokem pan Mgr. Dalibor Křepský.

Podle zveřejněných údajů pro rok 2008 byl průměrný počet dětí v zařízení 45, počet zaměstnanců 41, z toho 26 na hlavní pracovní poměr a 15 na částečný úvazek nebo krátkodobou smlouvu. Prostředky k hospodaření činily 17 618 907,- Kč (1 557 662,- Kč tvořily vlastní příjmy). Více informací o hospodaření v uplynulém roce se nachází v *Příloze 2* a *Příloze 3*.

Kontrolní a inspekční šetření proběhlo v tomto roce ze strany České školní inspekce, Státního zastupitelstva v Olomouci, Okresní správy sociálního zabezpečení,

Krajské hygienické stanice a Hasičského záchranného sboru. Ani v jednom případě nebyly shledány žádné nedostatky.¹⁰³

Primárními oblastmi výchovně vzdělávacího programu jsou:¹⁰⁴

- příprava na vyučování,
- rozvoj samostatnosti a soběstačnosti jako základní předpoklad úspěšného vstupu do samostatného života a
- účelné využívání volného času.

Zejména oblast rozvoje samostatnosti a soběstačnosti pokládá Dětský domov OL za stěžejní a v rámci zpracovaných programů jí věnuje zvýšenou pozornost. Velký důraz je kladen také na spolupráci s biologickými rodiči dětí, umožnění plánované i neplánované návštěvy v zařízení. Děti právně volné jsou bez prodlení navrhovány k umístění do náhradní rodinné péče.

5.2 Zaměstnanci

Všichni zaměstnanci Dětského domova OL vyhovují podmínkám zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a jsou plně kvalifikováni na funkci v tomto zařízení. Pedagogická praxe pracovníků se pohybuje od 1 do 32 let. Počet dětí na jednoho pedagogického pracovníka je 2,39, počet dětí na jednoho nepedagogického pracovníka je 4,65.¹⁰⁵

Organizační struktura je následující: ředitel, vedoucí vychovatel, ekonom, sociální pracovníce, 3 vedoucí směny (vychovatelé), 10 vychovatelů, 4 asistenti pedagoga, 4 ošetřovatelky, psycholog, údržbář, vedoucí školní jídelny, 5 samostatných kuchařek a 8 dozorujících pracovníků během rekreací apod.¹⁰⁶

¹⁰³ KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009*. Online, 2010.

¹⁰⁴ Dětský domov a Školní jídelna Olomouc. Online, 2010.

¹⁰⁵ KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009*. Online, 2010.

¹⁰⁶ Dětský domov a Školní jídelna Olomouc. Online, 2010.

Zaměstnanci dále procházejí řadou akreditovaných kurzů MŠMT jako jsou:¹⁰⁷

- Emoční a sociální rozvoj osobnosti ve vzdělávacím procesu,
- Speciální modul pro asistenty pedagoga,
- Cesty k lepší orientaci v problémových situacích typických pro dětské domovy,
- Dyskalkulie a další poruchy učení v matematice u žáků 1. stupně ZŠ,
- Řeč těla, jak porozumět druhým,
- Právo pro každý den,
- Kompetentní vedení školy aneb zvládnutí manažerských dovedností,
- Hyperaktivní, hypoaktivní a agresivní dítě a další.

5.3 Děti a programová náplň

Dětský domov OL přijímá děti k výkonu ústavní výchovy na základě rozhodnutí soudu, ve věku od 3 do 18 let, případně i déle, pokud se soustavně připravuje na své budoucí povolání. Lůžková kapacita Dětského domova OL je 48 míst rozdělených do skupin po 8 dětech, což je horní hranice přípustná ze zákona. V průběhu roku 2008 zde pobývalo průměrně 45 dětí, nejméně 45 a nejvíce 47 dětí. Během školního roku 2008/2009 bylo nově přijato 8 dětí a 7 dětí zařízení opustilo.¹⁰⁸ Více informací o počtu dětí, přijetí a odchodech, v uplynulém roce se nachází v *Příloze 1*.

V rámci vzdělávání děti docházely ve školním roce 2008/2009 do následujících typů škol: základní škola, základní škola s osnovami zvláštní školy, osmileté gymnázium, střední škola (maturita), střední odborné učiliště, nástavba po SOU (maturita), odborné učiliště a vysoká škola. Průměrný prospěch studentů je zachycen na další straně. Žádné dítě v tomto roce neobdrželo snížení stupeň z chování, ani důtku ředitele školy za neplnění školních povinností.¹⁰⁹

¹⁰⁷ KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009*. Online, 2010.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Dětský domov a Školní jídelna Olomouc. Online, 2010.

Tabulka 1: Prospěch studujících dětí Dětského domova ve školním roce 2008/2009.

Typ školy	Počet studentů	Průměrný prospěch
<i>Základní škola</i>	17	1,91
<i>ZŠ s osnovami zvláštní školy</i>	12	1,57
<i>Osmileté gymnázium</i>	1	2,96
<i>Střední škola (maturita)</i>	4	1,87
<i>Střední odborné učiliště</i>	5	2,12
<i>Nástavba pro SOU (maturita)</i>	1	3,33
<i>Odborné učiliště</i>	1	1,85
<i>Vysoká škola</i>	1	1,86

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009.

Ve zbývajícím čase je dětem k dispozici výběr z mnoha volnočasových a vzdělávacích aktivit, jak v rámci Dětského domova OL, tak i mimo něj. Jedná se např. o horolezectví, taneční škola, jóga, výuka zpěvu, kopaná, bowling, kroužek šití, počítačový kroužek, stolní tenis, návštěva divadla a jiných kulturních akcí, pořádání a účast na sportovních i kulturních soutěžích aj. V období prázdnin se mohou děti rekreovat na jednom z několika táborů nebo konkrétní akci, přičemž důraz je kladen na zájmové zaměření.¹¹⁰

Děti mají v rámci doplňkové činnosti možnost se částečně podílet na hospodaření Dětského domova OL, zejména prostřednictvím speciálního maloobchodu, kde jsou k odprodeji výrobky převážně výtvarné povahy, dále je možno si na kulturní akci přizvat hudební skupinu Dětského domova OL nebo využít hostitelské činnosti.

¹¹⁰ KŘEPSKÝ, D. Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009. Online, 2010.

5.4 Příprava na samostatný život

Rozvoj samostatnosti a soběstačnosti jako základní předpoklad úspěšného vstupu do samostatného života je jedním z hlavních cílů Dětského domova OL. Za tímto účelem Dětský domov OL realizuje chráněné bydlení určené dětem, které při odchodu ze zařízení nemají možnost jiného ubytování. Spolu se Statutárním městem Olomouc, Správou nemovitostí, MPSV a za přispění sponzorů byly postupně uvedeny do provozu 3 malometrážní byty. V těchto prostorách bydlely děti, které vedly řádný život, měly práci a plně hradily veškeré náklady spojené s provozem bydlení. Za 13 let činnosti se podařilo tímto způsobem ubytovat 12 dětí. Další možností, jak zajistit bytovou soběstačnost, je pomoc při vyhledání přechodného či trvalého bydlení.¹¹¹

Alternativou v tomto směru může být:¹¹²

- Hotelový dům, kde Magistrát města vyčlenil několik míst pro tyto účely,
- podnájem u některého ze známých, sponzorů, příznivců zařízení apod.,
- sehnání běžného komerčního podnájmu, který je finančně dostupný,
- ubytování se zaměstnáním, jež se začíná opět pomalu objevovat,
- výpomoc při ubytování u rodičů spolužáka, kamaráda apod.,
- za pomoci sponzorů, grantů a projektů úprava nebytových prostor na byt.

Vedle chráněného bydlení poskytuje Dětský domov OL v souladu s vyhláškou č. 438/2006 Sb., také možnost samostatného bydlení v prostorách dětského domova. Jedná se o 3 až 4 pokoje v patře, kde jiné děti nebydlí, které jsou určeny dětem připravujícím se na odchod ze zařízení. Jeden dvoupokoj má společné sociální zařízení, kuchyňku a některé spotřebiče, dalším je plnohodnotný malometrážní byt. Všechny tyto pokoje jsou zamykatelné společně s celým vymezeným patrem. Uklízečka tyto prostory

¹¹¹ Podle tištěných materiálů Dalibora Křepského. 2009.

¹¹² Tamtéž.

nenavštěvuje a vedle samostatnosti údržby mají plnoleté děti možnost si sami navařit z přidělené finanční normy.¹¹³

Dalším bodem zvýšeného zájmu při osamostatňování dětí je podpora brigádnické činnosti a možnosti příležitostného přivýdělku. Tímto způsobem se může dítě naučit, jakou skutečnou hodnotu mají peníze a co obnáší si je vydělat. Touto formou mají děti jednu z prvních možností, jak v praxi uplatnit své dosavadní vědomosti a dovednosti převážně z oborů cukrář, kuchař, kosmetička, malíř a natěrač, zahradník, poštovní doručovatel aj.

5.5 Hospodaření, zlepšení podmínek života dětí

Dětský domov a Školní jídelna Olomouc z pozice příspěvkové organizace získává většinu svých finančních prostředků formou státního příspěvku. Menší část tvoří vlastní příjmy. Hospodářský výsledek za rok 2008 skončil ziskem ve výši 116 600,-Kč. Tento rok byl uzavřen beze škod, vůči Dětskému domovu OL nebyla uplatněna žádná sankce, nebyly uloženy žádné pokuty ani penále.¹¹⁴

V rámci každoročního zlepšování podmínek pro život v Dětském domově OL byly ve školním roce 2008/2009 realizovány tyto akce:¹¹⁵

- všem dětem byly zakoupeny nové polštáře a peřiny,
- byl doplněn stav nových povlečení,
- pokračovalo dovybavení sportovního skladu o stany, helmy a hokejky na florbal, boty na snowboard, spací pytle, brusle, cyklistické helmy, běžecké hůlky,
- rekonstrukce 4 pokojů - elektřina, omítky, podlahy, nábytek na míru,
- byla dokončena 2. etapa výměny oken, nyní jsou všechna okna hlavní budovy obměněna, a do budoucna se připravuje výměna v kuchyňském bloku a chodbě,
- rekonstrukce bytového jádra jednoho pokoje.

¹¹³ Podle tištěných materiálů Dalibora Křepského. 2009.

¹¹⁴ KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o hospodaření DD Olomouc 2008*. Online, 2010.

¹¹⁵ KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009*. Online, 2010.

6 Klokánek Kroměříž

Obdobně jako u předchozí kapitoly, také následující kapitola se věnuje jednomu konkrétnímu Klokánu, a to Klokánu v Kroměříži na Kollárově ulici, která jsem navštívil. Pozn. momentálně se nachází v Kroměříži ještě jeden Klokánek na ulici Havlíčkova. Výběr zařízení taktéž vycházel z jeho lokality, tedy, že se jedná o nejbližší Klokánek mému bydlišti. Dalším důvodem byla také skutečnost, že vedení Klokánu Kroměříž, jako jedno z mála z celé sítě Klokánků, projevilo zájem o spolupráci. I zde platí, že veškeré níže uvedené informace vycházejí pouze ze zdrojů Klokánka Kroměříž, případně Fondu ohrožených dětí, jakožto zřizovatele sítě těchto zařízení.

6.1 Základní informace

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Klokánek Kroměříž (dále Klokánek KM) vzniklo v roce 2001 na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí. V současné době je vedoucí tohoto zařízení paní Bc. Eliška Petruchová. Zakladatelem Klokánků je občanské sdružení Fond ohrožených dětí (dále FOD) na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, působící v České republice od roku 1990. Předsedkyní členského shromáždění, jako nejvyššího statutárního orgánu FOD, je paní JUDr. Marie Vodičková. Fond v roce 2008 hospodařil s prostředky v celkové výši 179 187 475,- Kč.¹¹⁶ Více informací o hospodaření Fondu v roce 2008 se nachází v *Příloze 4*.

Hlavní směry činnosti FOD jsou:¹¹⁷

- vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti,
- vyhledávání a pomoc dětem týraným i jinak sociálně ohroženým,
- Klokánek - rodinná péče jako alternativa ústavní výchovy,
- provoz azylových domů Střecha pro rodiny s dětmi a mládež bez domova,

¹¹⁶ Fond ohrožených dětí. Online, 2010.

¹¹⁷ Tamtéž.

- poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám s dětmi,
- osvěta a snaha o změnu související legislativy.

Primárním projektem Fondu ohrožených dětí je síť zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc s názvem Klokánek. V současné době funguje 12 Klokánek se střídavou péčí a 5 Klokánek se stálou péčí s celkovou kapacitou 341 míst. Důležitým okamžikem se stal rok 2005, kdy byla přijata novela zákona o státní sociální podpoře, která nárokuje FOD pobírat na děti v Klokáncích příspěvek na dítě. Více prostředků může být tedy nyní uvolněno na rozšíření sítě zařízení a další zkvalitňování péče. V roce 2008 byly na chod Klokánek vynaloženy prostředky ve výši 119 949 641,- Kč.¹¹⁸

Základní principy péče v Klokánku jsou:¹¹⁹

- o děti odborně pečují jako v rodině zaměstnanci FOD, manželský pár, „teta“ nebo střídavě po týdnu dvě „tety“,
- v rodinné skupině jsou zpravidla 3 až 4 děti, více pouze v případě sourozenců,
- Klokánky přijímají děti bez věkového omezení, tedy od narození do 18 let, a pouze na dobu nezbytně nutnou, než se vyřeší situace dítěte,
- starší děti se zde učí rodičovskému chování a návykům, zpětně poskytují mnoho podnětů dětem mladším,
- děti lze přijmout do zařízení také na žádost rodičů nebo samotného dítěte, bez nutnosti předchozího pobytu v diagnostickém ústavu.

Hlavním cílem tohoto projektu je změnit dosavadní systém ústavní výchovy v České republice a nahradit jej, v co největší míře, přechodnou rodinou péčí. Doba strávená v takovéto péči by měla být co nejkratší, než se dítě může po vyřešení situace v jeho rodině vrátit domů, nebo než se pro něj nalezne vhodná trvalá náhradní rodina. Dítě nezažívá trauma z odloučení od rodiny, vedení tetou není direktivní a přístup je přirozeně lidský.

¹¹⁸ Fond ohrožených dětí. Online, 2010.

¹¹⁹ Tamtéž.

6.2 Zaměstnanci

Zaměstnanci Klokánku KM na pracovním postu „teta“ splňují podmínky kladené zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V souladu s těmito zákony zařízení musí vycházet, pokud chce od státu čerpat na projekt dotace ze sociální oblasti. Za tímto účelem je možné absolvovat akreditovaný kurz pro pracovníky v sociálních službách. Tento kurz však účelům Klokánků zcela nevyhovuje, proto se FOD snaží iniciovat akreditaci vlastního obdobného kurzu se specifickými pro péči v Klokánku. Uchazeči o práci tet a strýců prochází náročnými psychologickými a osobnostními zkouškami, které mají prokázat jejich dobrý vztah k dětem, dostatek empatie a schopnost vytvořit dětem citově vřelé prostředí. Další rozvoj zaměstnanců zajišťuje jednou do roka školení FOD.¹²⁰

Organizační struktura zařízení je: vedoucí, 2 sociální pracovnice, 10 týdenních tet, 2 denní pomocné tety, pracovník pro sponzoring, údržbář; na půl úvazku pracují zdravotní supervizorka, herní specialista, psychologka, dětská lékařka.¹²¹

Požadavky na post tet a strýc:¹²²

- morální a trestní bezúhonnost,
- zkušenost s péčí o dítě (vlastní, přijaté, profesionální),
- minimálně středoškolské vzdělání (včetně vyučení),
- vhodná osobnostní struktura, odolnost vůči psychické a fyzické zátěži.

Povinnosti tet a strýce:¹²³

- zajišťovat celkovou osobní péči o svěřené děti na principech rodinné péče,
- dbát o zdraví a řádný tělesný, rozumový a mravní vývoj dětí,
- chránit zájmy dětí, usměrňovat jejich jednání a dohlížet na ně,
- vytvořit dětem bezpečné, citově vřelé a vlídné prostředí,
- vyvarovat se používání fyzických trestů a jiného nepřijatelného jednání,

¹²⁰ Podle tištěných materiálů Zdeňky Tesařové. 2009.

¹²¹ Podle tištěných materiálů Elišky Petruchové. 2009.

¹²² Fond ohrožených dětí. Online, 2010.

¹²³ Tamtéž.

- dbát na řádnou školní přípravu dětí a být v pravidelném kontaktu se školou,
- vést denní záznamy o chování a zdravotním stavu dětí.

6.3 Děti a programová náplň

Klokánek KM přijímá do péče děti na základě soudního rozhodnutí, předběžného opatření, na žádost rodičů nebo samotného dítěte a to ve věku od narození do 18 let. Lůžková kapacita Klokánku v Kroměříži je 20 míst, rozdělených do 5 bytů s klasifikací 3+kk. Každý byt obývá jedna „rodina“, kde se o 4 až 6 dětí starají střídavě v týdenních službách 2 stále tety společně s pomocnou tetou, která dochází denně a pomáhá při činnostech, jako jsou vedení dětí do škol, kroužků, vypomáhání v domácnosti ap. Maximálního počtu šesti dětí je využito pouze v případě sourozenecké skupiny.

V průběhu roku 2008 zde pobývalo 52 dětí, nově přijato bylo 35 dětí a stejný počet ze zařízení také odešlo.¹²⁴ Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině by měl soud upřednostnit náhradní rodinnou péči před ústavní výchovou, a to bez ohledu na věk dítěte.

Tabulka 2: Nejčastěji uváděné důvody přijetí dítěte do Klokánku Kroměříž v roce 2008.

Důvody přijetí	Počet dětí
<i>Bytové problémy</i>	11
<i>Hospitalizace rodiče</i>	8
<i>Hmotná nouze</i>	8
<i>Nezvládnání péče</i>	7
<i>Výchovné problémy dítěte</i>	6
<i>Jiné důvody</i>	5

Zdroj: Eliška Petruchová, 2009

¹²⁴ Podle tištěných materiálů Elišky Petruchové. 2009.

Více informací o počtu dětí, přijetí a odchodech, v uplynulém roce se nachází v *Příloze 1*.

Pokud je dosavadní škola dítěte v dosahu Klokánku KM, dítě tuto školu dále navštěvuje, neztrácí tím tedy vazby na své stávající kamarády a spolužáky. V opačném případě je vyhledána vhodná škola v lokalitě Klokánka KM. V rámci vzdělávání docházeli děti ve školním roce 2008/2009 do následujících typů škol: mateřská škola, základní škola, střední odborné učiliště a střední škola.

Děti se jednou až dvakrát ročně účastní v době letních prázdnin dětských táborů a rekreačních pobytů, které pořádá FOD v rámci akcí určených náhradním rodinám a osamělým náhradním rodičům. Na úrovni konkrétního zařízení jezdí tety s dětmi na výlety, na chaty a letos pojede Klokánek KM také k moři. Ve volném čase během školního roku děti navštěvují různé zájmové kroužky, některé pod zařazením do Programu pět P (Spektrum Kroměříž).¹²⁵

6.4 Hospodaření, zlepšení podmínek života dětí

Klokánek Kroměříž v roce 2008 hospodařil s finančními prostředky přidělenými z celkového objemu prostředků projektu Klokánek pro rok 2008 ve výši 119 949 641,- Kč. Provoz jednotlivých zařízení se různí podle toho, jak nákladný je provoz objektu, kolik je zde zaměstnanců, jak vysoký je hrazený nájem v objektu apod. Dalším faktorem je věkové složení dětí v konkrétním Klokánku, kdy péče o menší děti je finančně náročnější než péče o děti starší nebo dospívající.¹²⁶ Související informace se nachází v *Příloze 4*.

Na svěřené děti pobírá Klokánek KM dávky státní sociální podpory na dítě. Výše dávky je stanovena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Pokud je dítě svěřeno na dohodu se zákonným zástupcem a ten nepobírá dávky hmotné nouze a není tedy doplácen do životního minima, platí za své nezletilé dítě příspěvek na úhradu

¹²⁵ Fond ohrožených dětí. Online, 2010.

¹²⁶ Podle tištěných materiálů Zdeňky Tesařové. 2009.

pobytu a péče dítěte. Výše příspěvku je stanovena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Na základě stejného zákona může Klokánek KM pobírat státní příspěvek na pobyt a péči dítěte, které bylo zařízení svěřeno na základě předběžného opatření, soudního rozhodnutí, žádosti OSPOD nebo po dohodě se zákonným zástupcem, pokud OSPOD uzná důvodnost vyplacení příspěvku.¹²⁷

V souvislosti se záměrem Fondu ohrožených dětí rozšiřovat zařízení projektu Klokánek byl v Kroměříži vedle stávajícího Klokánku na Kollárově ulici otevřen během léta 2008 další Klokánek na Havlíčkově ulici, tentokrát se zvýšenou lůžkovou kapacitou 28 míst v 7 bytových jednotkách.¹²⁸

¹²⁷ Podle tištěných materiálů Elišky Petruchové. 2009.

¹²⁸ Fond ohrožených dětí. Online, 2010.

7 Diskutované oblasti

Několik posledních let můžeme být svědky situací, kdy se na veřejnost dostávají názorové střety zastánců jednotlivých směrů, tedy „ústavního typu“ a rodinného typu péče o dítě. Do role znesvářených stran nám bývají poté předkládány právě dětské domovy na straně jedné a Klokánky Fondu ohrožených dětí na straně druhé. Mnohdy se bohužel jedná o desinformace a neúplná tvrzení.

7.1 Počet dětí a jejich setrvání v zařízení

Jedním z nejvíce diskutovaných problémů v oblasti náhradní ústavní výchovy jsou příliš vysoký počet dětí s nařízenou ústavní výchovou a neúměrně dlouhá doba setrvání dětí v těchto zařízeních. Bohužel již delší dobu patříme k zemím Evropy, které v tomto směru vévodí statistickým hodnotám.

Stagnace systému

Česká republika si ponechala model ústavní výchovy značně zastaralý a vytvořený v období, které v péči o dítě příliš alternativ nenabízelo. Je sice pravdou, že tento model je relativně dobře uspořádaný, stabilní a organizačně dobře zvládnutý, ale vývoj naší země za posledních 20 let postoupil kupředu jak v ekonomické sféře, tak i v oblasti životní úrovně, proto by se dalo očekávat, že také systém ústavní výchovy projde změnami korespondujícími s novými poznatky v oblasti psychického vývoje dítěte, preventivní práce s rodinou nebo alternativního pojetí náhradní péče, jako jsou např. profesionální pěstouni. Tím nechci říci, že profesionální pěstounství je jedinou a správnou volbou. Situaci jsme si sami zkomplikovali odkládáním této transformace, což má za následek, že se nám nyní jeví jako příliš komplikovaná a nákladná, i když z dlouhodobého hlediska by podle prognóz byla méně finančně náročná než aktuální stav. Zjednodušeně řečeno, zůstává otázkou, zda-li dále pilovat a upravovat dostačující systém a nebo se pokusit o něco nového, i za cenu určitého riziku.

Statistické hodnoty

Kritika tohoto neutěšeného stavu se z velké části zakládá na pravdě, ale je důležité si některé skutečnosti vysvětlit v kontextu. Právní normy České republiky neumožňují dětským domovům umístit do svého zařízení dítě po dohodě s jeho zákonným zástupcem, což do značné míry ovlivňuje konečná čísla statistik. V okolních zemích Evropy, jako např. v Německu, Rakousku, Švýcarsku nebo ve Velké Británii, dětské domovy tuto možnost přijetí mají. Počet dětí v náhradní ústavní výchově to posléze ovlivní tak, že ve zmíněných zemích se do celkového počtu přijatých dětí nezapočítávají případy, kdy proběhlo přijetí právě na základě dohody se zákonným zástupcem dítěte.

Přičemž po této dohodě je umísťováno přibližně 60 až 70% všech přijatých dětí. Zjednodušeně řečeno srovnáváme 30 až 40% dětí zmíněných zemí přijatých do zařízení na základě rozhodnutí soudu se 100% v České republice.¹²⁹

Posílení terénní práce

Aby se dítě dostalo do dětského domova, musí být nejprve odňato z rodiny a soudním rozhodnutím umístěno do zařízení. Tyto dva body jsou ovšem pro další budoucnost dítěte klíčové. Předcházet odnětí dítěte z rodiny by měly terénní práce s rodinou, u níž je potenciální selhání ve výchově či péči o dítě markantní a nepřicházet na tyto skutečnosti teprve se zpožděním. Ke správnému výkonu této práce je zapotřebí, abychom odlehčili vytížení sociálních pracovníků v terénu nebo lépe, navýšili jejich počet. Při vysokém vytížení terénních pracovníků se bohužel nedá počítat s příliš efektivní činností v oblasti prevence nebo řešením vyvstalého sociálního problému v rodině. Stav soudnictví a četnost vydaných rozhodnutí k odebrání dítěte z rodiny už jen dokresluje tento stav nedostatečné komunikace a časové tísně. Odborníci se shodnou, že v poslední době přibývá případů, kdy jsou děti z rodin odebírány často pouze kvůli dočasné bytové tísní.

¹²⁹ Podle tištěných materiálů Dalibora Křepského. 2009.

Názory v této oblasti se různí a debata se převážně vede nad tím, jak dlouho by mělo dítě v takovéto rodině setrávat. Jednoznačně se nedá určit, které řešení je správné a záleží na každém konkrétním případě. Nebylo by ovšem rozumné nechat se unést krajními názory, kde ústavní výchova vystupuje jako špatná a nepřijatelná nebo naopak, že z nefungující rodiny by mělo být dítě odebráno co nejrychleji.

Dětství v domově

Dětským domovům bývá často vyčítáno, že děti zde umístěné tráví v zařízení neúměrně dlouhou dobu, a že ze strany dětského domova není dostatek snahy umístit je do náhradních rodin. Mnoho dětí tato zařízení neopustí a zůstávají zde od svého dětství až do dospělosti.

Tato tvrzení se příliš neshodují s výsledky výzkumu Dr. Novotného, kdy z výsledků vyplývá, že nepřetržitě v ústavní péči od 3 do min. 15 let věku byly ve výchovných ústavech v České republice 4 děti. Celkový počet dětí v domovech podle stejných kritérií je okolo 4%.¹³⁰

Existují děti více a méně žádané ze strany osvojitelů. Při absenci „nejžádanější“ věkové skupiny dětí, tedy od narození do 3 let, je úspěšnost umístění dětí z dětských domovů do náhradních rodin přijatelná.

Vhodné je také zmínit, že ne všechny děti chtějí nebo mohou být umístěny do náhradních rodin, např. z těchto důvodů:¹³¹

- dlouhodobě odmítají náhradní rodinu,
- není o ně zájem v registru celé České republiky,
- rodiče je navštěvují a umístění v NRP je nemožné,
- mají natolik vážné poruchy chování, že je nelze umístit do NRP,
- přicházejí do dětského domova v pokročilém dětském věku,
- samy utekly ze svých rodin do dětského domova.

¹³⁰ Podle tištěných materiálů Dalibora Křepského. 2009.

¹³¹ Tamtéž.

Selekce dětí

Položme si otázku. Byli bychom ochotni si osvojit dítě zdravotně postižené, s narušeným chováním, starší nebo romské? Problém setrvávání dětí v ústavní výchově je také vizitka naší společnosti. Pokud se v kojeneckém ústavu nebo ve FOD objeví dítě mladé, zdravé a světlé pleti, ve většině případů v zařízení dlouho nepobude. Potenciální rodiče jsou ochotni na takovéto dítě čekat celé roky.

Tento fakt je pro dítě zásadní, neboť pokud ho není nikdo ochoten přijmout s jeho pseudonedostatky nyní, v pozdějším věku se pravděpodobnost odchodu do náhradní rodiny rapidně snižuje. V této souvislosti bývá FOD často kritizován, že ve svých zpravodajích uveřejňuje fotografie s průvodním textem u dětí, které je možno osvojit. Výtky jsou směrem k inzertnímu pojetí, jež může připomínat spíše komerční sféru. S tímto informačním pojetím se můžeme setkat i v zahraničí, kde má také své příznivce i odpůrce. Jedná se zřejmě o něco jiného, než na co jsme zvyklí, ale pokud to těmto dětem pomůže nalézt nový domov a vše je v souladu s českou legislativou, má tato forma svůj význam.

Nic ale nezměníme na tom, že nemůžeme neustále spoléhat na severské země s osvojením dětí, které se nám „nelíbí“, ale hlavně se zamyslet sami nad sebou a nad možnostmi řešení této situace v rámci naší země.

Pěstounská péče

Další možností náhradní rodinné péče jsou zařízení pro výkon pěstounské péče. Jedná se o zařízení sociálně-právní ochrany, zřizovány krajem, obcemi, v samostatném objektu nebo prostorách zařízených jako byt pro rodinu s větším počtem dětí. Zřizovatel s pěstounem sepisuje písemnou dohodu o výkonu pěstounské péče, ten za ni dostává odměnu.¹³²

Pro děti, které nevyhovují požadavkům zájemců o osvojení nebo nejsou právně volné, zbývá jediná naděje, jak opustit dětský domov, a to v podobě odchodu do

¹³² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 19.

pěstounské rodiny. Ovšem i těch je v České republice stále pomálu. Pěstounství je v mnoha ohledech mnohem náročnější než osvojení, především pak po psychické stránce.

Zatímco při osvojení získávají noví rodiče veškerá rodičovská práva k dítěti, jako pěstouni je nemají. Pěstouni se musejí vyrovnat se skutečností, že se dítě obvykle setkává se svými biologickými rodiči, nebo že na základě soudního rozhodnutí může být dítě vráceno zpět do jeho původní rodiny. Přitom pěstounská péče je pro děti s mentálním nebo tělesným postižením často jedinou cestou, jak opustit ústavní výchovu. Ke zlepšení také v této oblasti by mohlo napomoci zavedení profesionální pěstounské péče. Ovšem také profesionální pěstounství má svá výrazná rizika. Hlavním z nich je, že dítě během svého dětství může vystřídat až několik desítek rodin, pokud se jedná o dítě, které nejsou schopni pěstouni zvládat, případně si z jakéhokoliv jiného důvodu tzv. nepadnou do oka. Na snaze je poté otázka, zda-li by takovému dítěti nebylo lépe v ústavní výchově.

7.2 Financování a systém kontrol

Jde opravdu vždy o peníze až na prvním místě? Na první pohled se může zdát tato otázka scestná, pokud se jedná o dítě a jeho blaho. Osobně ale mívám pocit, že se občas netaktně otázka financí staví příliš vysoko. Jako už po několikáté, opět se dostáváme do začarovaného kruhu, kde se setkává více skutečností, především neinovovaný systém ústavní výchovy, nedostatečná pozornost rizikovým rodinám apod.

Plýtvání s prostředky

V těsném závěsu kritiky počtu dětí umístěných v náhradní ústavní péči je kritika nákladnosti provozu těchto zařízení ústavní výchovy. Není tajemstvím, že finanční prostředky vynaložené v péči o dítě v dětském domově převyšují prostředky pokrývající péči o dítě v Klokánku. Čísla ale mnohdy nemusejí znamenat vše, je třeba na tuto

citlivou sociální oblast nahlížet v širších souvislostech a upustit od pouhé prezentace přepočtů na lůžko.

Pan Mgr. Křepský tento stav v jednom ze svých článků příznačně přirovnává k péči ve zdravotnictví, kde si klade otázku, zda je nákladnější domácí péče o pacienta nebo péče na plně vybaveném oddělení s profesionálním personálem. Dá se očekávat, že pacient v druhém případě je zřejmě více nemocný a domácí péče je u něj z nějakých důvodů nemožná. Tento příklad poukazuje na to, že děti v dětských domovech jsou také nemocné, sociálně nemocné, a někdy bohužel velmi vážně.¹³³

Výše uvedený příklad je do značné míry vhodně vyjádřen. Z mého pohledu ovšem nelze v tomto bodě stavět na stejnou úroveň dětské domovy a projekty podobné Klokánku, který vnímám spíše jako chybějící článek v péči o dítě a ukázkou toho, jakým směrem by se mohla ústavní výchova v České republice ubírat. Důležitější, než kolik nás to bude stát nebo případně bude stát, je samotný koncept náhradní výchovy a jednotný postup dotčených míst.

Kontrolní aparát

Osobně se domnívám, že systém kontrol v oblasti péče o dítě je neméně podstatný jako samotná péče. Stejně jako v kterékoliv jiné oblasti, bez kontroly a vyhodnocení zjištěných výsledků nemůžeme ani v systému náhradní výchovy perspektivně inovovat a péči zkvalitňovat. Ne vše je ovšem kontrolovatelné, empatie, míra rodinné atmosféry, láska, přátelství aj. se dají jen stěží zachytit.

Dětský domov podléhá několikanásobné pravidelné kontrole, do které spadá zejména státní zástupce, který každé 3 měsíce zkoumá, zda-li některé z umístěných dětí není v domově protizákonně, jestli nejsou porušována jeho práva, a zda je veřejný vnitřní řád v souladu se zákony. Sociální pracovníce navštěvuje dítě ve stejném intervalu, každé 3 měsíce, a hovoří s ním bez přítomnosti třetí osoby. Děti mají dále na nástěnce vyvěšená telefonní čísla, případně e-mailové adresy, na státního zástupce,

¹³³ KŘEPSKÝ, D. *Dětské domovy pod mediálním tlakem*. Online, 2007.

Českou školní inspekci, Linku bezpečí, ombudsmana a svou sociální pracovníci. Samozřejmostí je dodržování hygienických, bezpečnostních a obdobných norem.¹³⁴

Např. ČŠI zkoumá při kontrole tyto oblasti:¹³⁵

- 1) Formální podmínky vzdělávání podle vybraných ustanovení
- 2) Odborná kvalifikace (pedagogičtí pracovníci)
 - psychická způsobilost, bezúhonnostKvalifikační předpoklady (nepedagogičtí pracovníci)
 - bezúhonnost
- 3) Organizace výchovně vzdělávací činnosti
 - personální zabezpečení činnosti, materiální podmínky
- 4) Organizace vzdělávání
 - povinná dokumentace, práva a povinnosti dětí, opatření ve výchově

Obdobný systém kontrol by měl probíhat také v Klokáncích a je dán ze zákona. Rozdíl je pouze na bázi ministerstev, pod která jednotlivá zařízení spadají, tedy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy u dětských domovů a Ministerstvo práce a sociálních věcí u Klokánek. Bohužel při mé návštěvě v Klokánku KM mi nebyli schopni otázku kontrol zodpovědět, jisti si byli pouze nedávnou kontrolou hasících přístrojů.

Kriminalita ústavních dětí

Již samotné slovo *kriminalita* věští něco negativního a v případě spojení s dětskými domovy může vyvolat značné pochybnosti o fungování zařízení a do nemalé míry je i poškodit. V minulém roce zveřejnilo Ministerstvo vnitra ČR vyhodnocení výzkumu, který měl za cíl zjistit počet dětí páchajících do 3 let po odchodu z ústavní výchovy trestnou činností. Výsledkem je 51% dětí. Tato informace byla prezentována tak, že

¹³⁴ KŘEPSKÝ, D. *Dětské domovy pod mediálním tlakem*. Online, 2007.

¹³⁵ Česká školní inspekce. Online, 2009.

dětské domovy produkují kriminální živly.¹³⁶ Tato interpretace pobouřila řadu odborníků a je tedy na místě se jí zabývat.

Prvním problémem je nerozlišní dětských domovů od dětských domovů se školou a výchovných ústavů. Dá se předpokládat, ve kterých typech zařízení bude toto procento nejvyšší a také, která zařízení budou touto hodnotou ovlivněna. Průzkum ukázal, že v dětských domovech se hodnota pohybovala na 31% a dále, že v prvním roce po opuštění dětského domova páchalo trestnou činností 10%.¹³⁷

Výzkum ovšem postrádal i závažnější prvky, jako např. prognostický rozbor, který by stanovil procento kriminality dětí, kdyby neprošly dětským domovem, nebyly uvedeny druhy trestné činnosti, chyběl kontrolní vzorek běžné populace, který by odhalil, kolik vrstevníků páchá obdobnou kriminalitu, nebylo doloženo, v kolika letech sledované děti přišly do dětského domova a jaká byla jejich předešlá trestní činnost.

I přes absenci těchto doplňujících informací byly výsledky tohoto šetření prezentovány a možná i tímto krokem o něco více rozvířil už tak dost neklidnou situaci v oblasti ústavní výchovy.

7.3 Sporná místa

Následující tematický okruh se zabývá základními principy fungování obou systémů náhradní výchovy, kterými se obě tato pojetí významně liší. Jedná se především o rodinné pojetí péče, kvalifikaci personálu v zařízeních, zprostředkování osvojení apod. Není zcela zřejmé, proč se v těchto otázkách nesnaží dětské domovy a Fond ohrožených dětí více kooperovat a předložit konstruktivní řešení ve snaze změnit situaci náhradní výchovy v České republice.

Psychická deprivace

¹³⁶ Ministerstvo vnitra ČR. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. Online, 2008.

¹³⁷ Podle tištěných materiálů Dalibora Křepského. 2009.

Oproti stávajícímu systému ústavní výchovy nabízí FOD alternativu v podobě rodinné péče na přechodnou dobu, realizovanou skrze projekt Klokánek. Důraz je kladen na odstranění neosobního přístupu pracovníků v dětských domovech a následky této péče, jež dokládá výzkum prof. Zdeňka Matějčka a kol. o vzniku psychické deprivace v těchto zařízeních a jejím pozdějším negativním vlivu v dospělosti.

Po bližším obeznámení s tímto výzkumem zjistíme, že problém psychické deprivace se týká kteréhokoliv typu náhradní výchovy, tedy i rodinného, a v neposlední řadě také velkého množství samotných rodin, což prof. Matějček pokládá za nejzávažnější společenský problém této problematiky. Dále je též vhodné zmínit, že tento výzkum proběhl před 50 lety, v nesrovnatelných podmínkách tehdejších a stávajících dětských domovech.

Samotný systém ústavní výchovy ve smyslu dělení, zázemí apod. se za inkriminované období příliš nevyvíjel. Nemyslím si však, že by se tato stagnace týkala také přístupu k dětem, kvalifikace personálu, transformace a modernizace objektů, programové práce s dětmi a dalších oblastí. Bohužel nynější stav není obdobným výzkumem zachycen, je tedy obtížné určit, do jaké míry se psychická deprivace v těchto zařízeních vyskytuje.

Výzkum prof. Matějčka je bezpochyby velkým přínosem v oblasti náhradní výchovy a je velkou škodou, že v tomto směru neexistuje pokračující studie, která by nám ukázala případné změny v míře psychické deprivace v náhradní výchově.

Koncept rodiny

Pod pojmem rodina si člověk žijící v dnešní společnosti může vybavit více věcí. Jedním ze základních pojetí ovšem stále zůstává přítomnost matky, otce a dítěte. V současné době by již všechny dětské domovy v České republice měly fungovat na bázi rodinného typu, jak jim bylo uloženo ze zákona, a to nejpozději do r. 2002.

Do jaké míry je toto označení ve srovnání např. s Klokánky vhodné, by se dalo polemizovat. Asi bychom nenašli dětský domov rodinného typu, který by předčil

koncept rodiny zavedený v Klokáncích v oblastech materiálního vybavení, bytového řešení, míry soukromí aj. Ale jak už bylo zmíněno, tyto oblasti nejsou jediné důležité.

Z hlavních principů Klokánek se dovídáme, že o děti se pečuje po všech stránkách obdobně jako v rodině. Většina dětí ovšem pobývá v zařízení se střídavou péčí, kde se o ně v týdenních cyklech střídají dvě tety a jedna teta pomocná vypomáhá v každodenních činnostech. Nižší počet dětí je poté umístěn do menších Klokánek, kde se obvykle jedná o manželský pár, který v rámci svých možností přijímá děti do vlastního rodinného zázemí.

O jaký model rodiny se tedy v dětských domovech a Klokáncích vlastně jedná? Vyjma posledně uvedeného, tedy manželského páru, není toto označení zcela korektní. Dětské domovy se sice snaží zlepšovat kvalitu péče o dítě v mnoha ohledech, ale limitující systém uspořádání ústavní výchovy jim nedává příliš prostoru k výraznějším změnám. Projekt Klokánek se modelu rodiny blíží více. Ve většině Klokánek sice není zastoupen mužský element, ale celkové pojetí, jak bylo zmíněno dříve, se do značné míry klasické rodině podobá. Zejména se jedná o samostatný bytový prostor, denní harmonogram jako „doma“ a nepřetržitou přítomnost pečující osoby.

Můj osobní názor je ten, že ani v jednom případě se nejedná o model blízký se rodinnému prostředí, neboť v obou případech chybí dlouhotrvající přítomnost muže a ženy, v rolích otce a matky.

Kvalifikace personálu

Dalším sporným bodem v otázce dětských domovů a Klokánek jsou jejich zaměstnanci. Na straně první je výtko, že pracovníci dětských domovů se v přístupu k dětem od svých kolegů z dob minulých příliš neliší. Svoji práci berou jako zaměstnání a podle toho se také stavějí k dětem, jimž jsou spíše vnímavým dozorem než citlivým a empatickým rodičem. Děti se v domovech setkávají s psychickým týráním nebo přílišným rozmazlováním po hmotné stránce. Samozřejmě je těžké zbavit společnost

osobních zážitků nebo vzpomínek na různé dokumenty z této oblasti, které těmto skutečnostem dávají zapravdu.

Přesto si nedovedu reálně představit, že v dnešní svobodné společnosti oproštěné od úplné zaměstnanosti, by někdo věnoval úsilí vysokoškolskému studiu a další související přípravě, a pak nastoupil za podprůměrných platových podmínek do dětského domova jen proto, aby měl práci.

Podmínkou získání postu tety v Klokánku je dosažení minimálně středoškolského vzdělání, morální a trestní bezúhonnost a úspěšné absolvování náročného psychologického testu způsobilosti, který má především má především prokázat dobrý vztah k dětem, míru empatie a schopnost vytvořit dítěti adekvátní rodinné prostředí. V tomto místě vyvstává pochybnost, zda-li jsou tyto předpoklady pro přijetí „tety“ do Klokánku dostačující. Připomeňme si pouze, že Klokánek je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a nepředpokládá se tedy, že by zde dítě setrvalo dobu delší, než je nezbytně nutné. Oproti tomu v dětských domovech, když to zajisté není předpokladem, zůstávají děti i několik let. Není tedy na místě, aby „teta“ disponovala na prvním místě spíše uvedenými osobnostními vlastnostmi, než vysokoškolským diplomem? Koneckonců, který z rodičů má speciální pedagogické, psychologické nebo podobné vzdělání. Nejsou zde navíc pouze „tety“, v Klokáncích se nachází také sociální pracovnice, psycholožka, lékařka apod.

7.4 Vize budoucnosti

Kancelář ombudsmana v minulosti podala návrh, aby došlo ke sjednocení ústavní a sociální péče do gesce jednoho ministerstva a eliminovala se tak roztříštěnost péče o dítě ze stávajících tří ministerstev. Jistě se tak nestalo náhodou a dá se předpokládat, že popud přišel po zavedení obdobného systému na Slovensku. Analyzovat stav na Slovensku po tak krátké době zatím není možné, i přes to se objevují první kritici, kteří namítají, že tímto sjednocením do značné míry utrpěla pedagogická práce s dětmi s poruchami chování. Postavení školských zařízení pro ústavní výchovu na úroveň

sociální péče by mělo za následek znehodnocení stávajícího individuálního přístupu k dítěti a zbrzdění programu jeho osobního rozvoje, dá se očekávat také snížení kvality zdravotní péče v dětských domovech. Zda-li se tyto názory naplní si budeme muset ještě nějakou chvíli počkat. Slovensko vedle tohoto sjednocení zavedlo profesionální náhradní výchovu v rodině. S tímto krokem Česká republika zatím nepočítá.

Pomoc s řešením nelichotivé situace našeho systému ústavní výchovy nabídla také Evropská komise, která pro tyto účely vyčlenila finanční prostředky. I přes úspěšnost v realizaci nabízených změn v jiných oslovených zemích Evropy (Rumunsko, Maďarsko, Lotyšsko, Belgie aj.), Česká republika společně se Slovenskem jako jediní této nabídky nevyužili. S přihlédnutím na rozjízďející se transformaci na Slovensku je nasnadě otázka, proč pouze Česká republika v tomto směru zahálí. Podle vyjádření MPSV to není možné kvůli velkému množství obdobných nabídek, které ministerstvo organizuje a vyhodnocuje.

Určitým posunem je již nyní *Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti* z ledna 2009, kde se mimo jiné dočteme:

„Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti je vůbec prvním meziresortním vyjádřením vůle ke spolupráci na změně. Přestože jednotlivé resorty dlouhodobě usilují o zkvalitňování práce s ohroženými dětmi, tyto aktivity jsou nekoordinované a někdy dokonce protichůdné. Předpokladem pro jakoukoliv zásadní změnu je tedy v první řadě překonání vzájemného resortního vymezení a nastolení společných postupů.“¹³⁸

Doufejme tedy, že nezůstane pouze u výše uvedené citace, ale že se postupně začne zmíněná transformace uskutečňovat.

¹³⁸ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti*. Online, 2010.

8 Srovnání zařízení

Následující kapitola obsahuje srovnání několika kritérií, která jsou zaznamenatelná u obou druhů zařízení, tedy dětských domovů a Klokánek. Rozšiřující informace jsou k dohledání v předchozím textu, bylo by tedy zbytečné je v širším rozsahu opakovat znovu na tomto místě.

8.1 Historický podtext

Při srovnávání dětských domovů s Klokánky bychom neměli opomenout historický vývoj v oblasti ústavní výchovy, kdy se formoval model dětských domovů, který ve své podstatě fungoval ještě donedávna. Domnívám se, že zlomovým okamžikem bylo období druhé světové války, které mělo za následek zastavení rozvoje dětských domovů, jakožto menších ústavů pro 15 až 25 dětí, nerozvinutí modelu velkých rodin zaváděného v zahraničí, a v neposlední řadě dočasné zrušení pěstounské péče. Namísto očekávaného posunu ve vývoji přichází období stagnace, ideologismu a přístupu snažícího se společenské problémy spíše maskovat a oddělit od zbytku společnosti, než-li je řešit. Vznikají velkokapacitní dětské domovy, které mají spíše shromažďovací charakter, a kde je prakticky nemožné pracovat s dítětem na individuální úrovni. Často bývaly veřejností tyto instituce vnímány spíše negativisticky, o čemž vypovídá i hojně používané označení „děcáky“. Chybná, nebo spíše žádná, osvěta tomuto povědomí ještě nahrávala.

8.2 Výchozí pozice

Předchozí historické souvislosti je potřeba brát v potaz při zkoumání výchozí pozice stávajících dětských domovů i Klokánek. Klokánek vzniká relativně nedávno, v demokratických podmínkách, ve společnosti s vyšší životní úrovní, většími nároky, zodpovědností apod. Fond ohrožených dětí tedy nebyl při realizaci tohoto projektu „zatížen“ minulostí a mohl začít budovat síť Klokánku tzv. s čistým štítem, poučen

z chyb druhých. Přízeň veřejnosti si Klokánek získává záhy, nejen díky tomu, že se jedná o něco nového, správného, lidštějšího, ale také díky svým výsledkům. Sponzoři jsou tomuto projektu nakloněni a ten poté může dále expandovat. Transformace sítě dětských domovů ovšem nebyla po pádu komunismu v takovémto rozsahu možná a to především z finančních důvodů. Dětské domovy mají navíc nezastupitelné místo, veškeré plošné změny v této oblasti tedy musí probíhat postupně, po etapách. Samotný systém ústavní výchovy, zasahující do několika ministerstev, nedává takové možnosti inovativních změn, jako je tomu u Klokánka, potažmo Fondu ohrožených dětí, který spadá pouze pod jedno ministerstvo, čímž čelí několikanásobně menší „přesile“ administrativy, legislativy, komplikovanosti přerozdělování financí a jiným, spíše formálním překážkám. Mohli bychom tedy říci, že výchozí pozice Klokánků je výhodnější.

Samotné srovnání dětských domovů a Klokánků může probíhat spíše jen na teoretické úrovni, neboť prvotně tato zařízení vykonávají rozdílný typ služby. Klokánek má charakter zařízení poskytující okamžitou pomoc dítěti, kdežto dětský domov je zařízení určeno pro delší pobyt dítěte. Pro srovnání jsem se ovšem rozhodl proto, jelikož s expandující kapacitou sítě Klokánků se tyto roviny začínají prolínat a v Klokánkách začíná přibývat dětí, které zde setrvávají delší čas.

8.3 Financování

I když to není moc lichotivé, velmi často se debatuje o tom, které pojetí péče o dítě je nákladnější a proč. Dětský domov OL vynaložil v roce 2008 necelých 366 000,- Kč na jedno lůžko, Klokánek KM se pohyboval na hranici 292 000,- Kč v přepočtu na jedno lůžko (viz. *Příloha 2, Příloha 4*). Důvody tohoto rozdílu jsou zejména v rozdílné kvalitaci a počtu personálu obou zařízení a v provozních nákladech. Kvalifikovanější personál dětských domovů má nárok na vyšší mzdu a například i jeho další vzdělávání bude nákladnější, více personálu v přepočtu na jedno dítě bude činit další nárůst nákladů. Připočteme-li historický vývoj, administrativu, složitost systému ústavní

výchovy, renovaci již nevyhovujících objektů a jiné, ano, péče o dítě v dětských domovech je nákladnější než v Klokáncích. Tento údaj má však vypovídací hodnotu pouze ve vztahu k financím.

8.4 Hmotná péče

Další sledovanou oblastí je samotná kvalita péče o dítě. Toto hledisko je ovšem velmi složité na posouzení a vliv zde má velké množství činitelů. Začneme-li hmotnou stránkou, v Klokáncích jistě nalezneme modernější a lépe zařízené prostory k bydlení, komfortnější vybavení, a z celkového uspořádání bytových jednotek větší míra soukromí a simulace rodinného prostředí. Této úrovni dětské domovy nedosahují a reálně za stávajících podmínek ani dosáhnout nemohou. Pokud bychom chtěli pouze teoreticky dosáhnout přeskupení podobné tomu v Klokáncích, stála by transformace bydlení dětských domovů asi dvě miliardy korun českých, při ceně bytu 3+kk 1500000,- Kč a počtu 4 dětí na jednu bytovou jednotku (Příloha 1), bez odečtení ceny stávajících nemovitostí. Zda-li je to mnoho nebo málo si netroufám soudit. Po přičtení volnočasových aktivit je zřejmé, že hmotné zázemí v Klokáncích je na vyšší úrovni oproti dětským domovům.

8.5 Nehmotná péče

Kvalita péče o dítě z pohledu nehmotného již není tak jednoznačně měřitelná a zkoumatelná. Setkáváme se zde s faktory jako jsou klima daného zařízení, přístup ke svěřeným dětem a práce s nimi, související míra psychické deprivace, schopnost navrácení dětí zpět do společnosti a nebo také preventivní práce s rodinou, aby vůbec nedošlo k přechodu dítěte do některého ze zařízení. Pokud bych měl tuto oblast shrnout, domnívám se, že jak dětské domovy, tak Klokánci plní svoji funkci dostatečně v rámci svých možností a pravomocí, a péče odpovídá kladeným nárokům, o čemž svědčí i výsledky pravidelných kontrol. Nedomnívám se, že například téma psychické deprivace či nelidského přístupu k dětem v dětských domovech je aktuální ve znění,

v jakém se s ním můžeme setkat v různých projevech a člancích. V rukou nemáme žádný navazující výzkum na práci prof. Zdeňka Matějčka a v Klokáncích obdobná studie neproběhla vůbec. Také si nemyslím, že by klíčovou rolí v péči o dítě v Klokáncích hrála nižší kvalifikace personálu v porovnání s dětskými domovy. Nesmíme zapomenout, že Klokánek je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, tedy, že není primárně určeno pro dlouhodobý pobyt dítěte se speciální programovou náplní. Ale jak už bylo řečeno dříve, budují se stále nové Klokánky a jejich kapacita neustále narůstá. Přibývá dětí s delší dobou pobytu a s tím související potřeba jiného přístupu k nim.

Závěr

Na tomto místě může vyvstat otázka, zda-li je vůbec vhodné srovnávat mezi sebou Klokánky s dětskými domovy. Osobně se domnívám, že ano. Ať už záměrně či nikoli, projekt Fondu ohrožených dětí Klokánek se pozvolna přesouvá spíše do roviny dětských domovů a naopak, dětské domovy by se od Klokánka mohly v leccem inspirovat. S trochou nadsázky bych řekl, že vedle stojí profesionální, leč trochu strohá a zkostnatělá zařízení na straně jedné a láskyplná, moderní, ale limitovaná a méně kvalifikovaná zařízení na straně druhé. Stejně tak, jako by se Klokánek nedokázal postarat o více než pět tisíc dětí z dětských domovů, při zachování nastavených standardů a se stávající kvalifikací svých zaměstnanců, tak ani dětské domovy nemohou nabídnout svěřeným dětem podmínky podobné těm v Klokáncích.

Fond ohrožených dětí svým projektem Klokánek nastartoval veřejnou diskuzi v oblasti náhradní výchovy a úspěšně se mu daří na svou stranu získávat stále více příznivců. I přes diskutabilní otázky týkající se chodu Klokánku, pojetí rodiny, kvalifikace jejich zaměstnanců a zprostředkování osvojení, je Klokánek důkazem, že pokud nechybí snaha, dá se leccos změnit.

Více než nešťastná se mi jeví mediální kampaň vedená mezi Fondem ohrožených dětí a různými zástupci ústavní výchovy. Ať už tuto sérii vzájemného obviňování začal kdokoliv, očividně to nevede k žádnému posunu vpřed, ba naopak, obě strany, které by spolu měly spíše kooperovat, se vzájemně oddalují. Citlivým tématům, kterým péče o dítě v náhradní výchově zajisté je, patří podle mého názoru větší důstojnost a ohleduplnost. Bohužel veřejnosti jsou obvykle předkládány pouze tato divadelní vystoupení oproštěná nezřídka od reality.

Ke zlepšení stavu systému náhradní výchovy v České republice by zajisté prospěly pravidelné odborné diskuze všech dotčených stran, konstruktivní smýšlení a otevření se novým přístupům. Inspiraci můžeme hledat např. v sousedním Slovensku, kde systém náhradní výchovy prošel nedávno zásadními změnami. Není sice možné po tak krátké době hodnotit tento krok jako správný či nikoli, ale podle mého názoru je důležitější, že

se začalo pracovat na změnách a dlouho odkládaný problém se stal zájmem odborné veřejnosti. Věřím, že i přes všechna úskalí se v co nejkratší době podaří posun vpřed také v České republice.

Seznam literatury a internetových zdrojů

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Přel. P. Vlčková, 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

BÁRTOVÁ, E. *Česko odmítlo pomoc, jak dostat děti z ústavů* [online]. [cit. 2007-12-10]. Dostupné na WWW:<<http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=513482>>.

Česká školní inspekce [online]. [cit. 2009-2-10]. Dostupné na WWW:<<http://www.csicr.cz>>.

ČTK. *Experti: dětské domovy se zlepšují a připravují děti na život* [online]. [cit. 2008-1-29]. Dostupné na WWW:<<http://www.modernirodina.cz/experti-detske-domovy-se-zlepsuji-a-pripravuji-deti-na-zivot.html>>.

Dětský domov a Školní jídelna Olomouc [online]. [cit. 2010-5-18]. Dostupné na WWW:<<http://www.ddolomouc.cz>>.

Fond ohrožených dětí [online]. [cit. 2010-5-18]. Dostupné na WWW:<<http://www.fod.cz>>.

HOLOUŠOVÁ, D., KROBOTOVÁ, M. a kol. *Diplomové a závěrečné práce*. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství UP, 2005. ISBN 80-244-1237-3.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů*. 2. vyd. Praha: Galén, 2006. ISBN 978-80-7262-410-2.

KŘEPSKÝ, D. *Dětské domovy pod mediálním tlakem* [online]. [cit. 2007-12-2]. Dostupné na WWW:<<http://www.fddcr.cz>>.

KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009* [online]. [cit. 2010-6-9]. Dostupné na WWW:<<http://www.ddolomouc.cz/download/vyrzpr.pdf>>.

KŘEPSKÝ, D. *Výroční zpráva o hospodaření DD Olomouc 2008* [online]. [cit. 2010-6-9]. Dostupné na WWW:<<http://www.ddolomouc.cz/download/vzhosp.pdf>>.

LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3. vyd. Praha: Avicenum, 1974.

LIDOVKY. *Vyjdou z „děčáku“ a porušují zákon* [online]. [cit. 2007-10-29]. Dostupné na WWW:<http://www.lidovky.cz/vyjdou-z-decaku-a-porusuji-zakon-dot-ln_domov.asp?c=A071015_140625_ln_domov_fho>.

MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Z. a kol. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. ISBN 80-85121-89-1.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portal, 2001. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

MF DNES. *Brněnský Detenční ústav čeká prvního devianta* [online]. [cit. 2010-6-14]. Dostupné na WWW:<<http://zpravy.idnes.cz>>.

MF DNES. *Děti je hodně a rodičů málo* [online]. [cit. 2007-12-18]. Dostupné na WWW:<<http://zpravy.idnes.cz>>.

MF DNES. *Děti podle Marie* [online]. [cit. 2007-12-20]. Dostupné na WWW:<<http://iforum.cuni.cz/IFORUM-4144.html>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu* [online]. [cit. 2007-11-8]. Dostupné na WWW:<<http://www.mpsv.cz>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti* [online]. [cit. 2010-6-18]. Dostupné na WWW:<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/6153/19012009b.pdf>>.

Ministerstvo vnitra ČR. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. [online]. [cit. 2008-11-8]. Dostupné na WWW:<<http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pecce-o-ohrozene-deti.aspx>>.

PATOČKA, J. *Klofánek: fond ohrožující rodiny* [online]. [cit. 2007-11-18]. Dostupné na WWW:<<http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=3875>>.

PRŮCHA, J. a kol. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

REFLEX. *Dětské domovy?* [online]. [cit. 2007-12-8]. Dostupné na WWW:<<http://www.reflex.cz/Clanek22469.html>>.

Rejstřík škol a školských zařízení [online]. [cit. 2010-5-30]. Dostupné na WWW:<<http://rejskol.msmt.cz>>.

REVUE. *Maxová už nebude podporovat dětské domovy* [online]. [cit. 2007-12-2]. Dostupné na WWW:<http://revue.idnes.cz/maxova-uz-nebude-podporovat-detske-domovy-fju-/lidicky.asp?c=A070424_212953_lidicky_lf>.

SCHNEIBERG, F. příspěvek *Dětská centra jako moderní zařízení multidisciplinární péče* na semináři *Aktuální otázky péče o děti v zařízeních* [online]. [cit. 2008-5-11]. Dostupné na WWW:<<http://www.anv.cz/images/stories/aktualni-otazky-pecce-o-deti-v-zarizenich.pdf>>.

Statutární město Olomouc [online]. [cit. 2009-2-15]. Dostupné na WWW:<<http://www.olomouc.eu>>.

ŠKODOVÁ, H. *Počtem dětí v ústavech patří Česko k nejhorším* [online]. [cit. 2008-1-5]. Dostupné na WWW:<http://www.who.cz/media_archivcitaci_listopad.htm>.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5

ŠTRÁFELDOVÁ, M. *Kriminalita dětí z dětských domovů není tak vysoká, jak tvrdí ministr vnitra* [online]. [cit. 2007-11-28]. Dostupné na WWW:<<http://www.radio.cz/cz/clanek/96633>>.

Tištěné materiály Dalibora Křepského, ředitele Dětského domova a Školní jídelny, U Sportovní haly 1a, Olomouc. Jinde neuveřejněné, 2009.

Tištěné materiály Elišky Petruchové, vedoucí Klokánka, Kollárova 658, Kroměříž. Jinde neuveřejněné, 2009.

Tištěné materiály Zdeňky Tesařové, místopředsedkyně Fondu ohrožených dětí, Na Poříčí 6, Praha 1. Jinde neuveřejněné, 2009.

TRUELLOVÁ, I. příspěvek *Stav legislativy v oblasti dětských center* na semináři *Aktuální otázky péče o děti v zařízeních* [online]. [cit. 2008-5-11]. Dostupné na WWW:<<http://www.anv.cz/images/stories/aktualni-otazky-pece-o-deti-v-zarizenich.pdf>>.

Ústav pro informace ve vzdělávání [online]. [cit. 2010-5-30]. Dostupné na WWW:<<http://www.uiv.cz>>.

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. [cit. 2010-5-30]. Dostupné na WWW:<<http://www.uzis.cz>>.

VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů*. 1. vyd. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: teoretická východiska*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 1999.

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1966/sb07-66.pdf>>.

Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky [online]. [cit. 2007-11-25]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb051-91.pdf>>.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., [online]. [cit. 2007-11-25]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb01-93.pdf>>.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství [online]. [cit. 2007-11-25]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb71-93.pdf>>.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody [online]. [cit. 2007-11-25]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1999/sb058-99.pdf>>.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1999/sb111-99.pdf>>.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě [online]. [cit. 2007-11-26]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb074-00.pdf>>.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2002/sb004-02.pdf>>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních ve znění pozdějších změn [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2002/sb048-02.pdf>>.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2003/sb079-03.pdf>>.

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon [online]. [cit. 2007-11-26]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb190-04.pdf>>.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících [online]. [cit. 2007-11-25]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb190-04.pdf>>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2006/sb037-06.pdf>>.

Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence [online]. [cit. 2009-12-14]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2008/sb041-08.pdf>>.

Vyhláška č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi [online]. [cit. 2007-11-20]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb047-91.pdf>>.

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních [online]. [cit. 2010-6-14]. Dostupné na WWW:<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2006/sb142-06.pdf>>.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Prospěch studujících dětí Dětského domova ve školním roce 2008/2009.

Tabulka 2: Nejčastěji uváděné důvody přijetí dítěte do Klokánku Kroměříž v roce 2008.

Přílohy

Příloha 1

Počty dětí dětských domovů v gesci MŠMT a dětí v projektu Klokánek v roce 2008.

	Dětské domovy	Klokáanky
<i>Počet zařízení</i>	155	17
<i>Kapacita zařízení</i>	5262	341
<i>Strávených dnů na 1 dítě</i>	313	83

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání, Fond ohrožených dětí.

Důvody příchodů a odchodů dětí dětských domovů v gesci MŠMT a dětí projektu Klokánek v roce 2008.

Příchody dětí

	Dětské domovy	Klokáanky
<i>Rozhodnutí soudu</i>	1051	82
<i>Žádost rodičů</i>	11	208
<i>Předběžné opatření</i>	128	168
<i>Celkem</i>	1190	458

Odhody dětí

	Dětské domovy	Klokáanky
<i>Osvojení</i>	8	12
<i>Pěstounská péče</i>	128	22
<i>Trvale propuštěny</i>	932	270
<i>Ústavní výchova</i>	0	18
<i>Celkem</i>	1068	322

Zdroj: Ústav pro informace ve vzdělávání, Fond ohrožených dětí.

Příloha 2

Prostředky, s nimiž Dětský domov Olomouc hospodařil v roce 2008.

Oblast	Kč
<i>Státní příspěvek (dotace celkem)</i>	16 061 245
<i>Z toho platy zaměstnanců</i>	7 932 000
<i>Provozní prostředky</i>	3 934 664
<i>Pojistné organizace + přímé ONIV</i>	2 989 300
<i>Vlastní příjmy</i>	1 557 662
<i>Odpisy hmotného investičního majetku</i>	572 950
<i>Mzdy - dotace</i>	489 995
<i>OPPP</i>	110 000
<i>Dotace jiné, MMO</i>	10 000

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009.

Příloha 3

Majetek, s nimiž Dětský domov Olomouc hospodařil v roce 2008.

Oblast	Kč
<i>Budova</i>	28 622 785
<i>Hmotný majetek od 2 000 do 40 000,- Kč</i>	3 561 424
<i>Hmotný majetek nad 40 000,- Kč</i>	2 642 380
<i>Majetek v provozu</i>	2 386 051
<i>Finanční prostředky na běžném účtu</i>	1 401 459
<i>Pozemek</i>	1 156 320
<i>Hřiště</i>	553 862
<i>Skladové zásoby</i>	140 041
<i>Nehmotný majetek do 60 000,- Kč</i>	114 195
<i>Hotovost v pokladně</i>	96 098
<i>Finanční prostředky na BÚ FKSP</i>	7000
<i>Ceniny</i>	2698
<i>Finanční prostředky investičního fondu</i>	217
<i>Celkem</i>	40 684 530

Zdroj: Výroční zpráva o činnosti DD Olomouc 2008/2009.

Příloha 4

Prostředky, s nimiž Fond ohrožených dětí hospodařil v roce 2008.

Příjmy

Oblast	Kč
<i>Státní příspěvek na děti v Klokáncích</i>	72 369 635
<i>Účelové dotace: MPSV, MŠMT, kraj a města</i>	43 441 001
<i>Čistý výtěžek celonárodní sbírky FOD</i>	26 843 917
<i>Ostatní dary (mimo sbírku)</i>	13 212 556
<i>Výnosy z vlastní činnosti</i>	9 299 746
<i>Výnosy z prodeje nemovitostí</i>	9 000 000
<i>Bankovní úvěry a bezúročné půjčky S.O.</i>	3 494 697
<i>Odkazy (dědictví)</i>	1 033 033
<i>Členské příspěvky</i>	492 890
<i>Celkem</i>	179 187 475

Výdaje

Oblast	Kč
<i>Projekt Klokánek (investice 20 300 854,- Kč)</i>	119 949 641
<i>Vyhledávání a pomoc ohroženým dětem</i>	35 096 070
<i>Azylové domy FOD (investice 1 124 439,- Kč)</i>	9 986 316
<i>Letní dětské tábory, ozdravné pobyty</i>	9 682 891
<i>Příspěvky potřebným rodinám na výživu dětí</i>	3 729 886
<i>Vyhledávání náhradních rodin</i>	476 929
<i>Bezúročné půjčky potřebným rodinám</i>	265 750
<i>Celkem</i>	179 187 475

Zdroj: Fond ohrožených dětí, 2009

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tomáš Balušik
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Dětský domov a Školní jídelna Olomouc ve srovnání s Klokánkem Kroměříž v systému náhradní výchovy České republiky
Název v angličtině:	Children's home Olomouc in comparison with Klokánek Kroměříž In the System of sparing care in Czech republic
Anotace práce:	<p>Diplomové práce vychází ze dvou alternativ, které právní systém České republiky nabízí při řešení umístění dětí z rodin, kde se o ně rodiče nemohou, nechtějí a nebo nejsou schopni postarat. Řešením takto vzniklé situace je umístění dítěte do zařízení ústavního typu, na straně jedné, nebo do zařízení rodinného typu, na straně druhé. Blížší zaměření a konkrétní informace se týkají Dětského domova se Školní jídelnou Olomouc a Klokánka Kroměříž, jakožto reprezentantů jednotlivých typů zařízení.</p> <p>Jednotlivé kapitoly se zabývají nastíněním historického vývoje péče o dítě, uspořádáním náhradní výchovy jako celku, oblasti k zamyšlení nad danou tematikou, psychickou deprivací v dětství, charakteristikou a informacemi konkrétních zařízení a rozsáhlejším rozбором vybraných problematických oblastí náhradní výchovy.</p>
Klíčová slova:	náhradní výchova, dětský domov, Klokánek, psychická deprivace, historie péče o dítě, srovnání, Česká republika, transformace, diskutované oblasti, východiska
Anotace v angličtině:	<p>The topic of the diploma thesis is based on two ways how the czech system of law provides placement of children who cannot live with their family. The solution of this kind of situation is placing children either to the institution care or the institution based on family type of care. Closer info is focused on Dětský domov se Školní jídelnou Olomouc and Klokánek Kroměříž as a representative institution.</p> <p>In main chapters there is a description of sparing care system, children's home, most debated topics, mental deprivation, history of children care and possible ways of transformation.</p>
Klíčová slova v angličtině:	children's home, Czech republic, Klokánek, comparison, history of children care, transformation, solutions, debated topics, mental deprivation, sparing care
Přílohy vázané v práci:	<p>Počty dětí dětských domovů v gesci MŠMT a dětí v projektu Klokánek v roce 2008.</p> <p>Uváděné důvody přijetí dětí do Klokánku Kroměříž v roce 2008.</p> <p>Prostředky, s nimiž Dětský domov Olomouc hospodařil v roce 2008.</p> <p>Majetek, s nímž Dětský domov Olomouc hospodařil v roce 2008.</p> <p>Prostředky, s nimiž Fond ohrožených dětí hospodařil v roce 2008.</p>
Rozsah práce:	77 stran
Jazyk práce:	Český

